

ФОНД АКТИВНИ ГРАЖДАНИ БЪЛГАРИЯ ПО ФМ НА ЕИП 2014-2021 г.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“, в партньорство с Българския хелзинкски комитет, изпълнява тригодишен проект „Международните правозащитни стандарти на фокус“ с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Брой 65, ноември 2021 г.

В настоящия шестдесет и пети брой на бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратки резюмета на решения, постановени през ноември 2021 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу други държави, анотации на всички решения на ЕСПЧ по дела срещу България, както и диспозитивите на решения на Съда на Европейския съюз по дела, касаещи права на човека, от същия месец.

Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

Съдържание

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ.....	3
2. ПРАВО НА ЖИВОТ	4
3. ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ.....	8
4. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ	18
5. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС.....	19
6. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ	24
7. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕСТТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ	40
8. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА	45
9. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ.....	46
10. ДРУГИ ПРАВА	50
11. РЕШЕНИЯ НА СЪДА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	51

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ

Съдът обявя за недопустима, като подадена след изтичането на 6-месечния срок, жалба с оплакване по чл. 1 от Протокол 1. Окончателното решение, с което съдилищата са уважили установителния иск на реституиран собственик срещу жалбоподателите и другите лица, придобили имота преди тях чрез покупко-продажби е от 2015 г., но Съдът приема, че окончателният акт, с който е разрешен спора за правата на жалбоподателите, е предходно решение в сила от октомври 2010 г., с което е отхвърлен ревандикационен иск срещу реституирания собственик, предявен от праводателите на лицето, от което жалбоподателите са купили имот, а първият жалбоподател е участвал в производството като трето заинтересовано лице.

Решение по допустимостта [Zanev and Taneva v. Bulgaria \(no. 28436/15\)](#)

2. ПРАВО НА ЖИВОТ

Неефективното разследване на смъртта на дете на семейство афганистанци, търсещи международна закрила и неосигуряването на участието на жалбоподателите, в качеството им на най-близки роднини, в производството в степената, необходима за защита на техните законни интереси представлява нарушение на процедурното задължение по чл. 2.

Решение по делото [M. H. and others v. Croatia \(Nos. 15670/18 and 43115/18\)](#)

Виж по-долу раздел „[Забрана за нечовешко и унижително отношение](#)“

Училището не е знаело за особено уязвимото здравословно състояние на дете, починало при сбиване в класната стая, докато учителката не е била в стаята, поради което няма нарушение на позитивното задължение по чл. 2. Повърхностното разследване относно изпълнението на задълженията на училищните власти да гарантират живота и здравето на учениците под техен надзор обаче представлява нарушение на задължението за ефективно разследване.

Решение по делото [Derenik Mkrtchyan and Gayane Mkrtchyan v. Armenia \(no. 69736/12\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са дядо и майка на 10-годишния Derenik G., починал след сбиване с двама свои съученици в класната стая, когато учителката не е била в стаята. В този ден в училището нямало медицински персонал. Детето било откарано в болница, където само констатирали смъртта му.

При аутопсията било установено, че детето е имало сърдечни проблеми и е диагностициран със синкоп. В хода на разследването майката съобщила за предишни два случая на припадъци, както и че не била споделила на ръководството на училището за особеното здравословно състояние на сина си.

Наказателното производство било прекратено на основание, че съучениците на починалото дете също били малолетни и не могли да носят наказателна отговорност. По жалба на първия жалбоподател съдът отменил постановлението за прекратяване поради сериозни пропуски в разследването като това, че не е проведено самостоятелно разследване за поведението на училищния персонал, както и не е извършена правна преценка на създалата се ситуация в училището, а разследващите органи са се задоволили с констатациите на регионалния инспекторат по образование и на тяхната оценка на случая. Също така съдът посочил, че в хода на разследването не било установено колко време точно децата са били оставени без надзор, точния момент на смъртта, връзката между нараняванията от побоя, здравословното състояние на детето и неговата смърт, бил ли е наличен лекар в деня на смъртта, който да окаже спешна медицинска помощ, какво е било необходимо да се направи, за да се

предотврати смъртта на детето, колко време е могло да живее с диагностицираното заболяване.

След възобновяване на наказателното производство била назначена нова медицинска експертиза. В експертното заключение било посочено, че ударите, нанесени на детето, в комбинация със здравословното му състояние са предизвикали епилептичен припадък и остра дихателна недостатъчност, а оттам и смърт. Вследствие на експертната наказателното производство отново било прекратено с мотив, че извършителите са малолетни и не носят наказателна отговорност. Първоинстанционният съд отново отменил постановлението за прекратяване с мотив, че няма отговор на въпросите, които съдът поставил при предишното разглеждане на случая. Апелативният съд обаче отменил решението на първоинстанционния, а Върховният съд не допуснал касационно обжалване на решението му, с което окончателно било прекратено наказателното производство.

Решението:

Жалбоподателите се оплакват, че детето е починало в следствие на неизпълнение на задълженията на училищния персонал, който е длъжен да положи всички усилия за опазване на живота и здравето на децата, които са под надзора на училището, както и че властите не са провели всестранно и ефективно разследване на всички обстоятелства около смъртта на детето.

По оплакването за нарушение на позитивното задължение по чл. 2

49. Съдът припомня, че позитивното задължение на държавата да защитава правото на живот на своите граждани се простира и в системата на общественото образование. Така Съдът е установил, че училищните власти имат задължение да

защитават здравето и благосъстоянието на учениците, по-специално на малките деца, които са особено уязвими и са под техен изключителен контрол (вж. *Ilbeyi Kemaloğlu and Meriye Kemaloğlu v. Turkey*, no. 19986/06, § 35, и *Kayak v. Turkey*, no. 60444/08, § 59).

50. Съдът отбелязва, че обхватът на позитивното задължение не може да се тълкува по начин, който налага невъзможна или непропорционална тежест на държавните органи. За да възникне това позитивно задължение на държавата, е необходимо да се установи, че съответните държавни органи са знаели или е трябвало да знаят за обстоятелствата, които могат да доведат до смъртта на конкретно лице, и не са предприели необходимите действия в кръга на техните правомощия, с които да се предотврати рискът за живота на съответното лице (т. нар. тест Осман – вж. *Osman v. the United Kingdom*, 28 October 1998, § 116). Освен това, неразделна част от позитивното задължение на държавата представлява и оценката на естеството и равнището на риска. Следователно проверката за спазване на задължението по чл. 2 включва и анализ на адекватността на оценката на риска и на предприетите действия.

58. Съдът посочва, че по делото е безспорно, че персоналът на училището не е знаел за специфичната уязвимост на починалото дете, както и че в деня на инцидента в училището не е бил наличен медицински персонал. Следователно трябва да се отговори на два въпроса: дали въпреки това учителката е знаела или е трябвало да знае, че животът на детето е бил изложен на сериозен риск и поради това е трябвало да вземе необходимите мерки за да защити живота му при излизане от класната стая и второ дали като не са осигурили присъствието на медицински персонал на територията на училището в деня на инцидента, националните органи не са взели

мерки, които биха могли да избегнат риска за живота на Derenik G.

59. В настоящия случай е необходимо да се докаже особена степен на уязвимост, за да може да се очаква налагането на строго изискване към учителя да не напуска класната стая и да не оставя учениците без надзор при каквито и да било обстоятелства. Макар образователната институция да е длъжна да контролира децата по време на престоя им в училище, не може да се очаква, че училището трябва да осигури непрекъснат надзор над поведението на всеки ученик, за да реагират незабавно на всяко непредсказуемо поведение. Съдът подчертава, че е напълно наясно с множеството рискове, на които могат да бъдат изложени децата, както и с първостепенното задължение на ръководството на училището да предприемат нужните мерки, за да гарантират сигурността на учениците и да ги предпазят от всяка форма на насилие. Съдът обаче отбелязва, че няма никакви данни в деня на инцидента да са били налице каквито и да било фактори, които да налагат специално внимание или предприемане на извънредни мерки от класния ръководител, тъй като тя не е знаела за особената уязвимост на детето, както и няма данни за предишни случаи на насилие сред учениците в този клас. С оглед на тези обстоятелства Съдът не счита, че учителката е поставила живота на детето в риск само заради излизането от класната стая.

60-61. По отношение на втория въпрос – тъй като вече е установено, че училищните власти не са знаели за здравословното състояние на детето, то Съдът не намира за необходимо да продължава с тестът Осман и са предприели навременни и адекватни мерки в кръга на правомощията им, за запазване живота и здравето на детето. Следователно, Съдът постановява, че не е налице на чл. 2 що се отнася до материалноправния му аспект.

По оплакването за липса на ефективно разследване

63. По отношение на разследването Съдът посочва, че макар още в деня на инцидента да е назначена медицинска експертиза, то наказателното производство е образувано едва месец и половина след това. Дори тогава производството е образувано едва след запитване на първия жалбоподател до главния прокурор, а разследването е било ограничено единствено до побоя. Според Съда това неизбежно стеснява обхвата на разследването като по този начин не е изследвана цялата верига от събития, довели до смъртта на детето, включително значително по-широкия въпрос за отговорността на училищните власти за инцидента. Съдът отбелязва, че макар в постановленията за прекратяване на наказателното производство да са засегнати въпросите за отговорността на училището, то това е направено много повърхностно с позоваване изключително на писмо на инспектората по образованието, който е административен орган към Министерство на образованието.

64-65. Освен това, Съдът подчертава, че по делото не се съдържа информация разследващите органи да са направили оглед на местопроизшествието, да са разпитали незабавно свидетели, както и да са предприели каквито и да било други неотложни действия по разследване преди образуване на наказателното производство. Нещо повече, жалбоподателите са се принудили да направят собствено разследване като са разпитали съучениците и са установили кои са децата, нанесли побоя на Derenik G. Съдът отчита и критиките на първоинстанционния и на апелативния съд по отношение на разследването, доколкото разследващите органи практически са поверили разследването на инспектората по образование, вместо да направят собствена

независима преценка за действията и бездействията на училищния персонал.

66-68. В това отношение Съдът констатира, че няма данни разследващите органи да са проверили дали училището е изпълнило всички свои задължения по опазване живота и здравето на децата по начин, който да гарантира избягването на инциденти като този, по време на който Degenik G. е бил подложен на насилие. Същото така няма данни да е изследван и въпроса за отсъствието на медицински персонал в деня на инцидента, както и дали навременната

медицинска помощ е могла да предотврати смъртта на детето, въпреки че първоинстанционният съд двукратно отменя актовете за прекратяване на наказателното производство именно заради липсата на разследване в тази насока. Поради тези причини, Съдът счита, че разследването не изпълва критериите за задълбоченост и всеобхватност и не отговаря на изискванията по чл. 2. В заключение, Съдът постановява, че е налице нарушение на чл. 2 в процесуален аспект.

3. ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

Задържането на деца в имиграционен център от затворнически тип, подходящ за възрастни, в продължение на над 2 месеца, нарушава материалноправните аспекти на чл. 3.

Решение по делото [M. H. and others v. Croatia \(Nos. 15670/18 and 43115/18\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са 14-членно семейство от Афганистан. Вторият жалбоподател е баща, а първата и третата са негови съпруги и майки на останалите жалбоподатели, на възраст между 1 и 17 години. През 2016 г. те напуснали родината си и се отправили към Европа, преминавайки през редица държави. На 21 ноември 2017 г. първата жалбоподателка и шестте ѝ деца влезли нелегално на територията на Хърватия през Сърбия. Там жалбоподателите били проверени от полицейски служители, които игнорирали изявлението им, че желаят да подадат молби за убежище. Вместо това групата била върната обратно до границата, където на жалбоподателите било наредено да се върнат в Сърбия, вървейки по железопътна линия. Докато жалбоподателите се движели по линията преминавал влак, който блъснал едно от децата, М.Х. В резултат на това детето починало. Според правителството, това се е случило при опит на жалбоподателите да влязат в Хърватия, а не след като те са потърсили убежище в страната.

На 22 декември 2017 г. жалбоподателите подали сигнал за извършено престъпление от страна на неидентифицирани служители на гранична полиция. В хода на разследването били разпитани част от жалбоподателите и полицейските служители, които са били на смяна. Под предлог за срыв на базата данни, не били предоставени записите от термографските камери, чрез които полицията била засякла групата при влизането им в страната. На 1 юни 2018 г. Дирекция за борба с корупцията и организираната престъпност констатира, че не е налице извършено престъпление от страна на полицейските служители. Според заключението на националните власти, полицейските служители правомерно са възпрепятствали жалбоподателите да влязат на територията на Хърватия. Техните действия не били свързани със смъртта на М.Х. Жалбоподателите обжалвали неуспешно.

На 21 март 2018 г. жалбоподателите били заловени от граничните служби, след като отново се опитали да преминали границата нелегално. Жалбоподателите поискали да им бъде предоставена международна закрила и били настанени в имиграционен център („центъра“) за установяване на самоличността им. Властите получили информация, че на жалбоподателите е отказано убежище в България, като същите са поискали такова и в Сърбия, но впоследствие са напуснали страната. На 19 април 2018 г. жалбоподателите обжалвали настаняването си в центъра, оплаквайки се и от нечовешките условия там. На 22 май 2018 г. съдът частично уважил жалбата и

наредил освобождаването на третата жалбоподателка и двете ѝ деца от центъра. Исканията на останалите жалбоподатели били оставени без уважение с мотиви, че самоличността им все още не е установена, както и че центърът отговарял на минималните изисквания за кратковременно настаняване на семейства с деца. Жалбоподателите обжалвали решението неуспешно. На 4 юни 2018 г. те били преместени в център от полу-открит тип.

Междувременно жалбоподателите подали и оплакване до Конституционния съд, в което изложили твърдения за нарушени техни права по чл. 3, чл. 5, § 1 и чл. 8 от Конвенцията, както и чл. 4 от Протокол № 4. По-късно подали жалба до Конституционния съд с оплакване за нарушено право по чл. 5, § 4 от Конвенцията във връзка с производството пред Върховния административен съд. И по двете жалби националният съд не констатирал нарушения от страна на властите, като съответно те били отхвърлени като неоснователни.

На 23 март 2018 г. жалбоподателите подали молби за международна закрила. Министерството на вътрешните работи отхвърлило молбите на основание, че молителите следва да бъдат върнати в Сърбия, определена като трета сигурна държава. На 4 март 2021 г. Конституционният съд отменил решенията на административните съдилища и върнал делото за ново разглеждане с мотивите, че не е извършена преценка дали Сърбия представлява трета сигурна държава.

Жалбоподателите били възпрепятствани и от правото на контакт с адвокат. При влизането им в страната през март 2018 г. адвокат, с пълномощно подписано от първите двама жалбоподатели през декември 2017 г. в Сърбия поискала да се срещне с жалбоподателите. МВР отказало

достъп с аргумент, че пълномощното е невалидно и подписите под него са подправени. Последвало наказателно производство срещу адвоката, в рамките на което била изготвена графологична експертиза. Среща между адвоката и жалбоподателите е проведена едва на 7 май 2018 г., след писма от Хърватската адвокатска колегия и Омбудсмана до МВР.

През юли 2018 г. Съдът уважил искането за налагане на привременна мярка по правило 39 от процедурния правилник на Съда жалбоподателите да не бъдат експулсирани в Сърбия и за настаняването им в среда съвместима с чл. 3 от Конвенцията.

Решението:

По оплакването за нарушение на чл. 2, § 1 от Конвенцията

125-126. Жалбоподателите твърдят, че държавните власти са отговорни за смъртта на детето М.Х., както и че не са разследвани всички относими към смъртта ѝ факти.

127-131. Правителството възразява, че смъртта на М.Х. е настъпила на територията на Сърбия, т.е. извън юрисдикцията на Хърватия. Съдът напомня изведените в практиката си принципи относно „юрисдикционната връзка“ в подобни случаи (*Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey* [GC], no. 36925/07). Отбелязва обстоятелството, че съществува съмнение, че действията на хърватската полиция са довели до смъртта на детето. Съобразява и че според националното законодателство властите имат задължение да проведат разследване, въпреки че смъртта е настъпила извън територията на страната. На базата на тези обстоятелства Съдът заключава, че в настоящия случай е налице „юрисдикционна връзка“ между оплакването за нарушение на чл. 2 и Хърватия.

132-139. Съдът не приема възражението на правителство, че като не са предявили граждански иск за обезщетение жалбоподателите не са изчерпали вътрешноправните средства за защита. Припомня, че дори в случаи на неумишлени намеси в правото на живот или физическа неприкосновеност може да има изключителни обстоятелства, при които е необходимо ефективно наказателно разследване, за да бъде изпълнено процедурно задължение (*Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal* [GC], no. 56080/13, § 215). Такива обстоятелства могат да бъдат налице, например, когато животът е бил загубен или изложен на риск поради поведение на държавен орган, което надхвърля грешка в преценката или небрежност, или когато смъртта е настъпила при подозрителни обстоятелства, или поради твърдяно доброволно и безразсъдно пренебрегване от страна на частно лице на неговите правни задължения съгласно съответното законодателство. В *Öneriyıldız c/y Турция* ([GC], no. 48939/99, § 93) Съдът е постановил, че когато е установено, че небрежността, която може да се припише на държавни служители или органи, е надхвърлила рамките на грешка в преценката или небрежност, в смисъл че въпросните органи, напълно осъзнавайки вероятните последици и пренебрегвайки предоставените им правомощия не са предприели мерки, които са били необходими и достатъчни за предотвратяване на рисковете, присъщи на опасна дейност, фактът, че на отговорните за застрашаването на живота лица не са били повдигнати обвинения или не са били обект на наказателно преследване, може да представлява нарушение на чл. 2, независимо от всички други видове средства за защита, които лицата могат да използват по своя инициатива. В настоящия случай жалбоподателите са отнесли своите оплаквания до местните власти, които са

имали възможност да поправят твърдените нарушения на Конвенцията.

142-143. Жалбоподателите твърдят, че националните власти са игнорирали доказателства във връзка с влизането им в страната и последващото им отправяне обратно в Сърбия от страна на полицията. Твърдят, че не са имали възможност да вземат участие в разследването на смъртния случай. Според правителството разследването на смъртта на детето е проведено съгласно изискванията на чл. 2. Твърди се, че жалбоподателите не са участвали в разследването, тъй като са напуснали страната.

144-147. Според становищата на трети страни, сред които Центърът на изследване на мира, Центърът за закрила на бежанци и Белградският център за човешки права, са налице данни за незаконно експулсиране на мигранти от страна на Хърватия в периода след 2016 г. Полицията често насочвала бежанците по пътища и железопътни линии, както и през реки или други опасности.

148-150. Съдът напомня, че общите принципи, касаещи ефективността на наказателно производство в светлината на чл. 2, са изложени в *Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* ([GC], no. 41720/13 §§ 164-71). Отбелязва, че предвид значимостта на правото на живот, следва да бъде изследвано в детайли дали разследването отговаря на всички изисквания на Конвенцията.

151-159. От ключово значение според Съда са обстоятелствата около осъществения контакт между жалбоподателите и граничните служители. Според властите не е имало контакт помежду им преди смъртта на М.Х. Доказателство за това били непротиворечивите показания на полицейските служители, докато тези на жалбоподателите не били последователни.

Според Съда дори и да са налице подобни противоречия, то е възможно те да се дължат на езиковата бариера. Освен това не се отнасят до значими факти. От друга страна при разследването не са отчетени несъответствията в показанията на полицаите. Не се проверени твърденията за липсата на записи от термографските камери в района на случилото се. Органите по разследването не са откликнали на призивите на Омбудсмана и жалбоподателите за проследяването на GPS сигнала от полицейския автомобил. Съдът отбелязва, че не е потърсена информация от сръбските власти относно твърдяното принудително връщане на жалбоподателите на територията на Сърбия.

160-163. Освен това, въпреки че разследването на обстоятелствата около смъртта на детето е започнало след жалба, подадена от адвокат от името на жалбоподателите, разследващите органи не са я информирали за разпита на първия и втория жалбоподател на 31 март 2018 г., където тя е можела да помогне за изясняване на твърдяното противоречие в техните показания. Разследващите органи са отказали да предоставят на адвоката информация относно разследването или да вземат предвид нейните предложения относно веществените доказателства, а жалбоподателите са получили разрешение да се срещнат с нея едва през май 2018 г. Съдът подчертава, че като се има предвид фактът, че жалбоподателите са афганистанско семейство, което не познава хърватския език или правната система и няма контакти в Хърватия, те не биха могли да участват ефективно в разследването без помощта на адвокат. При тези обстоятелства Съдът приема, че разследващите органи не са осигурили участието на жалбоподателите, в качеството им на най-близки роднини на загиналото дете, в производството в

степената, необходима за защита на техните законни интереси.

164. Следователно е налице нарушение на процедурното задължение по чл. 2 от Конвенцията.

По оплакването за нарушение на чл. 3 от Конвенцията

167-172. Жалбоподателите се оплакват, че настаняването им в затворения център за мигранти представлява нарушение на чл. 3 от Конвенцията. Съдът отхвърля възражението на правителството за преждевременност на оплакването поради висящо производство пред Конституционния съд. Приема, че административните съдилища вече са имали възможността да се произнесат по въпроса и не са установили нарушение, поради което счита жалбата за допустима.

173-175. Жалбоподателите се оплакват, че са били държани в условия от затворнически тип, заключени в стаите си през цялото време. Част от децата развили психосоматични заболявания. Не им била предоставяна информация на разбираем за тях език, както и им бил отказван контакт с адвокат.

176-182. Правителството оспорва тези твърдения, заявявайки, че условията в центъра отговарят на изискванията на чл. 3. Оспорва, че жалбоподателите са били заключени в стаите си. Твърди, че са имали право да излизат на открито по два часа всяка сутрин и вечер.

183-186. Съдът напомня, че децата представляват уязвима група, следователно имат специфични нужди, особено в случай че търсят убежище. Без значение дали са придружени от възрастни, те следва да получат специално отношение от държавните органи. В същата светлина са разпоредбите на директивите на Европейския съюз, касаещи задържането на

мигранти. Поради тази причина, предоставените условия за деца, търсеци убежище, следва да са пригодени за възрастта им. Неприемливо е тези условия да създават стрес, тревожност и други травмиращи преживявания за тях (вж. *Tarakhel v. Switzerland* [GC], no. 29217/12, § 119). Обратното би значело, че е преминал прагът на суровост по чл. 3. При преценката следва да се отчетат възрастта на децата, продължителността на задържането им, материалните условия, както и наличието на предходни стресиращи за децата събития.

187-188. Съдът отбелязва, че според Конституционния съд условията в центъра за мигранти отговарят на изискванията на чл. 3 от Конвенцията.

189-192. Напомня, че макар да не са разполагали с документи за самоличност, десет от жалбоподателите безспорно са били деца към момента на престоя си в центъра. Децата са прекарвали там два месеца и четиринадесет дни. Те са били придружени от родителите си, но това не освобождава държавата от позитивните ѝ задължение да им обезпечи нормална среда.

193-198. Съдът приема, че материалните условия в центъра са били задоволителни. Въпреки това се установява наличие на елементи, наподобяващи затворническа среда. Центърът е с висока ограда, на прозорците има решетки, както и полицейски служители на входовете и на всеки етаж. Според доклад на Омбудсмана освен полицейските служители не е имало персонал, който да извършва дейности с настанените там лица, особено с децата, или да осигурява храна или почистване и да осигурява ежедневна медицинска помощ; свободното придвижване било ограничено и липсвали експерти, предлагащи психологическа подкрепа на децата. Налице са разнопосочни становища по отношение на правото на жалбоподателите

да излизат на открито и осъществяването му на практика. В тази връзка Съдът напомня, че липсата на възможност за отдых на открито води до тревожност и вреди за здравето и развитието на децата. В допълнение, въпреки констатираните от психолог емоционални трудности за жалбоподателите във връзка със смъртта на М.Х., поне в продължение на два месеца на децата-жалбоподатели не са били осигурени никакви занимания, които да ангажират времето им.

199-204. Съдът отбелязва, че горепосочените условия е възможно да са допустими, в случай че става въпрос за кратък престой. Периодът от време е от изключително значение при приложението на чл. 3 (вж. *A.B. and Others v. France*, no. 11593/12, § 114, и *R.R. and Others v. Hungary*, no. 36037/17, § 64). Припомня, че много международни органи съветват държавите да ограничат периода на задържане на мигранти, когато става дума за деца. В конкретния случай властите не са действали спрямо тези изисквания. Съдът счита, че задържането на деца за период от два месеца и четиринадесет дни надвишава допустимия период от време съгласно изискванията на чл. 3. Ситуацията за децата е значително по-тежка, имайки предвид, че са станали свидетели на смъртта на 6-годишната си сестра. Допълнителен стрес за тях се създава и от неизвестността, касаеща задържането им. Вземайки предвид всички описани фактори, Съдът констатира, че е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията по отношение на децата жалбоподатели.

205-210. По отношение на възрастните жалбоподатели, Съдът отбелязва, че същите не са задържани в рамките на наказателно производство, а са мигранти, търсеци закрила. Следователно няма основание за ограничаването на престоя им на открито. Съдът също отразява, че като хора търсеци убежище те са уязвима група.

Напомня, че жалбоподателите са скърбели за починалата си дъщеря. Фактът, че жалбоподателите са с децата си в подобна ситуация, би могло да им причини стрес, тревожност и чувство на безсилие, но все пак това, че са били заедно с децата си е облекчавало донякъде тези чувства.

211-213. Въпреки гореизложеното, Съдът не може да направи категорично заключение, че условията в центъра за мигранти са били унижителни и нехуманни спрямо тримата възрастни жалбоподатели. Отбелязва, че посещението на Омбудсмана и Омбудсмана за правата на децата са намалили чувството на несигурност у тях. Следователно по отношение на първите трима жалбоподатели не е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

По оплакването за нарушение на чл. 5 от Конвенцията

214-221. Жалбоподателите се оплакват че са били задържани в център за мигранти в нарушение на чл. 5, § 1 и че не са могли да обжалват ефективно задържането си (чл. 5, § 4). Съдът отхвърля възражението за недопустимост, че жалбоподателите не са се възползвали от всички вътрешноправни средства за защита, тъй като те са предоставили възможност на властите да се произнесат по оплакванията им.

222-227. Според жалбоподателите задържането им в центъра е било неправомерно, тъй като съгласно вътрешното право те са имали право да пребивават на територията на страната, след като са подали молба за международна закрила. Правителството твърди, че жалбоподателите са задържани в центъра, за да се изясни самоличността им. Изтъква и опасността от последващо незаконно преминаване на границата. Следователно задържането било закономерно.

229-233. Съдът напомня, че чл. 5 защитава основно човешко право, а именно защитата срещу произволното засягане на свободата на гражданите от страна на държавата. Всяко ограничение на свободата, което не е предвидено в изчерпателното изброяване на разпоредбата, е незаконно. Едно от допустимите ограничения е свързано с контрола на имигранти. В *Saadi v. the United Kingdom* ([GC], no. 13229/03) Съдът за първи път тълкува значението на първата част на чл. 5, § 1, б. f – „да се предотврати незаконното влизане в страната“. Според това решение, докато държавата не разреши влизане на гражданин на своя територия, всяко влизане следва да се счита за неразрешено. Не може да се приеме, че веднага след като търсецът убежище се предаде на имиграционните власти, вече е налице опит за „разрешено“ влизане, в резултат на което задържането не може да бъде оправдано съгласно първата част на чл. 5, § 1 (f) (*ibid.*, § 65). Задържането обаче трябва да бъде съвместимо с общата цел на чл. 5, която е да се гарантира правото на свобода и да се гарантира, че никой не трябва да бъде лишаван от свободата си по произволен начин (пак там, § 66). В *Suso Musa v. Malta* (no. 42337/12, § 97) Съдът е приел, че въпросът за това кога първата част на чл. 5, § 1 (f) престава да се прилага, тъй като лицето е получило официално разрешение за влизане или престой, до голяма степен зависи от националното законодателство. Съгласно чл. 5, § 1 всяко лишаване от свобода, освен че трябва да попада в едно от изключенията, посочени в букви от а) до f), трябва да бъде „законно“. Когато става въпрос за „законосъобразността“ на задържането, включително въпроса дали е спазена „процедура, предвидена от закона“, Конвенцията препраща основно към националното право, но също така, когато е уместно, към други приложими правни стандарти, включително такива, които имат своя източник в международното право.

234-235. Съдът приема, че задържането, което е с произволен характер, не би могло да бъде съвместимо с чл. 5. Напомня, че е възможно задържането да е законно по националното право и все пак да нарушава Конвенцията. За не бъде категоризирано като произволно, задържането следва да бъде предприето с легитимна цел и да отговаря на определени критерии.

236-239. Що се отнася до задържането на деца-мигранти, Съдът напомня, че множество международни органи съветват държавите да премахнат тази практика. Според него подобно задържане би отговаряло на разпоредбите на Конвенцията единствено, ако то е за кратък период, условията са подходящи и не са на разположение други по-леки мерки. Освен това държавите следва да се въздържат от раздяла на децата от техните родители. Напомня, че задържането на деца при условия, несъвместими с чл. 3, би могло да представлява и самостоятелно нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията.

240-245. Съдът отбелязва, че съгласно приложимото национално законодателство лицето се счита за търсещо международна закрила от момента, в който изрази желание за такава. От този момент лицето има право да пребивава свободно на територията на страната. Това право може да бъде ограничено, когато е необходимо да се установи самоличността на лицето, или при опасност то да се укрие.

248-251. В настоящия случай полицията е задържала жалбоподателите на 21 март 2018 г. с цел проверка на самоличността им. Съдът изпитва сериозни съмнения дали в настоящия случай властите са извършили преценка дали с оглед на многобройните засегнати деца е била възможна по-малко принудителна мярка, алтернативна на задържането. Едва на 10 април 2018 г., след запитване на хърватския омбудсман до МВР, властите са потърсили информация с

цел проверка на самоличността на жалбоподателите. Към този момент молбата им за международна закрила вече е била отхвърлена преди повече от десет дни. Това обстоятелство поражда опасения относно добросъвестността на властите. Освен това по време на цялото производство властите твърдят, че настаняването на повечето от жалбоподателите в центъра е продължило да бъде необходимо, тъй като самоличността им не е била установена, защото не били регистрирани в Шенгенската система или в системата Евродак, въпреки че в действителност са били регистрирани в българската система Евродак.

252-257. Съдът отбелязва, че на 20 май 2018 г. националните органи допълнително обосновават задържането на жалбоподателите с риска от бягство, който те са представлявали съгласно съответната разпоредба на националното законодателство. Съдът няма основание да постави под съмнение заключението на властите, свързано с риска от бягство. Въпреки това, когато националните органи са решили, на основания, предвидени в закона, да задържат деца и техните родители за цели, свързани с имиграцията, при изключителни обстоятелства, свързаните с това административни процедури, като например разглеждането на молбата им за международна закрила, е трябвало да бъдат проведени с особена бдителност и експедитивност, за да се ограничи, доколкото е възможно, задържането на семейството на жалбоподателите. В това отношение, след като молбата на жалбоподателите за международна закрила е била отхвърлена, са били необходими още три месеца, за да може националният съд да разгледа жалбата им и решението да влезе в сила. Съдът констатира, че властите са се провалили в задължението си да намалят до

минимум престоя на жалбоподателите в центъра за мигранти.

258-259. Според Съда ситуацията на жалбоподателите допълнително е била утежнена, поради обстоятелството, че не са им предоставени нужните процесуални възможности за защита при настаняването им в центъра. Националният съд е констатирал, че липсва доказателство, че на жалбоподателите е разяснено на разбираем за тях език решението да бъдат настанени в центъра. В заключение, Съдът приема, че задържането на жалбоподателите е в нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията.

260-261. Като има предвид констатациите си по чл. 5, § 1 по-горе, в които е взел предвид факта, че не е имало доказателства, че жалбоподателите са били запознати на разбираем за тях език с решенията за настаняването им в центъра, както и продължителността на производството пред Административния съд за преразглеждане на задържането им, Съдът счита, че не е необходимо да разглежда отделно дали в този случай е налице и нарушение на чл. 5, § 4.

По оплакването за нарушение на чл. 4 от Протокол № 4 към Конвенцията

262-267. Жалбоподателите се оплакват, че са били подложени на колективно експулсиране без никаква индивидуална оценка на тяхното положение. Правителството оспорва, твърдението, че те са търсели убежище преди март 2018 г.

268-269. Съдът отбелязва, че в предишни свои решения, касаещи експулсирането на мигранти е възприел, че ако жалбоподателите представят *prima facie* доказателства за колективно експулсиране тежестта на доказване за обстоятелства преминава върху правителството. Съдът отбелязва даденото от жалбоподателите подробно описание на случилото се на 21

ноември 2017 г., но също така напомня, че не са налице доказателства за влизането им Хърватия на тази дата и връщането им на границата със Сърбия от хърватската полиция.

270. Съдът признава, че са налице множество данни в докладите на граждански организации, национални органи за защита на правата на човека, международни организации и др., според които е често срещана практика мигрантите да бъдат принуждавани да напускат Хърватия по неофициален начин и не през контролно-пропускателните пунктове на границата.

271-275. Отделя се внимание на значението, което биха могли да окажат записите от камерите за наблюдение по границата при доказването на подобни случаи. Съдът отбелязва, че района, където жалбоподателите твърдят, че са влезли в Хърватия е под постоянно видеонаблюдение. В тази връзка напомня, че вече е приел разследването на случилото се за несъвместимо с разпоредбите на чл. 2. Отбелязва и обстоятелството, че правителството носи тежестта на доказване, но не е представило никакви доказателства в подкрепа на твърдението, че жалбоподателите не са били принудени да напуснат страна и че изобщо не са влизали на нейна територия преди смъртта на М.Х. Предвид това, Съдът приема за достоверни твърденията на жалбоподателите за случилото се на 21 ноември 2017 г. По отношение на твърденията им, че на два пъти преди това са търсили убежище, но са били принудително изведени от страната, Съдът приема, че липсват доказателства.

276-281. За да се прецени дали чл. 4 от Протокол № 4 е приложим, следва да се установи дали е налице „експулсиране“. Съдът напомня общите принципи по отношение на експулсирането, обобщени в *M.K. and Others v. Poland* (nos. [40503/17](#) and

2 others, §§ 197-200). Експулсиране е налице при принудително преместване на чужденец от територията на държавата. Без значение е законността или периода на престоя му, както и наличието на статуса на мигрант или търсещ убежище. Разпоредбата е приложима и при чужденци, заловени при нерегламентирано преминаване на границата. В конкретния казус, Съдът отбелязва, че първата жалбоподателка и шестте ѝ деца са били принудени от полицейски служители да напуснат страната, след като са влезли нерегламентирано. Предвид това приема, че те са били експулсирани по смисъла на чл. 4 от Протокол № 4 и приема жалбата в тази ѝ част за допустима.

282-292. Жалбоподателите твърдят, че нелегалното преминаване на границата се дължи на липсата на редовни документи, с които да влязат на територията на Хърватия за да потърсят убежище. Посолството на Хърватия не приемало молби за международна защита. Така единствената възможност да потърсят убежище в Хърватия била да пресекат границата нелегално. Според правителството жалбоподателите са имали възможност да влязат в страната през регламентирани за това места, но не са възползвали от нея. Твърди се, че при липса на необходимите документи, съществува възможност за легално влизане в страната по хуманитарни причини. След предоставяне на отпечатъци и заснемане на лицата, влизащите в страната имат възможност да се регистрират като търсещи международна закрила. Правителството възразява срещу оплакването и с аргументи, че като държава членка на ЕС и бъдеща такава на Шенгенското пространство, има не само правото, но и задължението да осигурява контрол по своите граници.

293-294. Съдът препраща към принципите относно „колективността“ на експулсирането, обобщени в *N.D. and N.T. v. Spain*

([GC], nos. 8675/15 and 8697/15). Напомня, че основния критерий, за да бъде окачествено експулсирането като колективно е липсата на обективно и индивидуално изследване на конкретните обстоятелства за всеки един от чужденците, част от експулсираната група. Изключение от това правило са случаите, в които самият жалбоподател е възпрепятствал вземането на индивидуално решение по неговия случай. Изключение от правилото представляват и случаи, в които чужденците създават опасности за обществената сигурност. Съдът добавя, че при оплакване за колективно експулсиране трябва да се вземе предвид дали държавата ответник е осигурила реален и ефективен достъп до средства за законно влизане, поспециално до гранични процедури, и ако го е направила, дали е имало убедителни причини жалбоподателите да не се възползват от тези средства поради обективни факти, за които държавата ответник носи отговорност (*ibid.*).

295-299. Съдът на първо място изследва наличието на твърдяната от правителството възможност, жалбоподателите да влязат в страната легално. Отбелязва, че Законът за чужденците позволява на чужденци да влязат в страната по хуманитарни причини. В него като такива причини са посочени спешна медицинска помощ, природни бедствия и непредвидени събития. Съдът не смята, че което и да е от тези основания са били приложими спрямо жалбоподателите. Следователно не приема, че това правно средство е представлявало реална възможност за легалното влизане на жалбоподателите в страната.

300-302. Съдът отбелязва, че молба за международна закрила може да бъде подадена на граничните пунктове. Въпреки изричната покана, правителството не е предоставило информация относно процедурата за предоставяне на убежище на границата със Сърбия и нейната

достъпност и ефективност. При липсата на такава информация Съдът заявява, че не би могъл да установи ефективността на това правно средство към релевантния момент. Правителството не възразява по отношение на невъзможността за подаването на молба за закрила в посолството. Съдът приема, че подобно правно средство не е налично.

303-304. С оглед гореизложеното, Съдът не намира за доказано, че за жалбоподателите са били налице реални и ефективни средства за легално влизане на територията на Хърватия. В заключение, констатира, че експулсирането на първата жалбоподателка и петте ѝ деца в Сърбия е колективно и е в нарушение на чл. 4 от Протокол № 4 към Конвенцията.

По оплакването за нарушение на чл. 34 от Конвенцията

305-337. Съдът отбелязва, че на жалбоподателите е бил отказван контакт с адвокатата им, дори и след като е било изпратено искане за налагане на привременна мярка по правило 39, както и неправомерния наказателноправен натиск, оказан върху адвокатата във връзка с пълномощното му, въпреки че жалбоподателите са потвърдили пред съд неговата валидност. Съдът заключава, че представените пред него доказателства са достатъчни, за да се заключи, че ограничаването на контактите между жалбоподателите и техния адвокат, както и наказателноправното разследване и натискът, на които адвокатът е бил подложен, са имали за цел да ги обезкуражат да заведат делото си в Страсбург. Следователно е налице нарушение на чл. 34 от Конвенцията.

4. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

Властите не са извършили необходимата преценка дали е било възможно прилагането на по-лека ограничителна мярка, от задържане в център за мигранти, на семейство с 11 деца, търсещо международна закрила, като това е било съчетано с липсата на бдителност и експедитивност в производството по разглеждане на молба им, което да ограничи в максимална степен задържането.

Решение по делото [M. H. and others v. Croatia \(Nos. 15670/18 and 43115/18\)](#)

Виж по-горе раздел „[Забрана за нечовешко и унижително отнасяне](#)“

5. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

Наличието на класифицирани материали по делото за обезщетение за вреди не трябва да води автоматично до изключване на публичността от процеса или до отказ постановените съдебни решения да бъдат публикувани, дори след тяхното декласифициране. Когато даден случай се отнася до предполагаемо нарушение на основно право от страна на държавните органи, общественият контрол върху производството е от съществено значение за поддържане на доверието във върховенството на закона.

Решение по делото [Vasil Vasilev v. Bulgaria \(no. 7610/15\)](#)

Като не са разгледали основен довод на жалбоподателя, който би могъл да е от значение за преценка на законосъобразността на заповедта за наложеното му дисциплинарно уволнение съдилищата са нарушили правото на справедлив процес. Съдът отхвърля като явно необосновано оплакването относно засекретяването на делото, тъй като класифицирането на определени документи е било обосновано от необходимостта да се защити информацията, свързана с използваните от разследващите

органи методи. В допълнение жалбоподателят не е повдигнал това възражение пред съдилищата, които щяха да имат възможност да преценят ограничаването на достъпа само до определени документи или провеждането само на отделни заседания при закрити врата.

Решение по делото [Kolev c. Bulgarie \(no 36480/12\)](#)

Осъждане на ищец по гражданско дело да заплати двойно по-голяма сума за разноски в сравнение с присъденото му обезщетение за неимуществени вреди, причинени му чрез физическо насилие от страна на частно лице, е в нарушение на правото на достъп до съд и правото на мирно ползване на собствеността.

Решение по делото [Čolić v. Croatia \(No 49083/18\)](#)

Фактите: Жалбоподателят подал иск за обезщетение за неимуществени вреди срещу Б.Х., твърдейки, че последният е извършил физическо посегателство спрямо него. Претендирал обезщетение в размер на 32 000 хърватски куни (около 4350 евро). След изготвянето на експертно заключение по делото жалбоподателят намалил размера на иска си на 12 860 куни. Първоинстанционният съд постановил

решение, с което частично уважил иска на жалбоподателя за сумата от 8 360 куни, като му присъдил и направени по делото разноски в размер на 9 750 куни. За отхвърлената част на иска жалбоподателят бил осъден да заплати на ответника разноски в размер на 14 886 куни. Жалбоподателят обжалвал неуспешно и с решение на Върховният съд бил осъден да заплати на ответника допълнителни разноски в размер на 1 875 куни.

Решението:

По оплакването за нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията

33-38. Жалбоподателят поддържа, че правото му на достъп до съд е било неоправдано ограничено. Въпреки че бил доказал наличието на причинени му от ответника вреди, бил осъден да му заплати разноски. Правителството твърди, че правилата относно разноските в гражданския процес са ясни и са били известни на жалбоподателя, т.е. понасянето на разноските по делото е било предвидимо и е отговаряло на принципа на правната сигурност.

39-41. Съдът отбелязва, че основните принципи, касаещи правото на достъп до съд са обобщени в решението *Zubac v. Croatia* ([GC], no. 40160/12, §§ 76-79), където приема, че правото на достъп до съд следва да бъде практически осъществимо и ефективно, а не съществуващо само на теория. Отбелязва се, че въпреки фундаменталното си значение, то все пак може да бъде ограничено, но при наличието на легитимна цел.

42-44. По отношение на разноските в производството, Съдът вече е постановявал, че възлагането на значителна финансова тежест за страните би могло да представлява ограничение на достъпа до съд и следователно нарушение на чл. 6 (вж. *Stankov v. Bulgaria*, no.

68490/01, § 54; *Klauz v. Croatia*, no. 28963/10, § 77 и *Zustović v. Croatia*, no. 27903/15, § 98). Отбелязва, че от конкретните обстоятелства по въпросното дело, зависи дали размерът на разноските може да се разглежда като ограничение на достъпа до съд.

45-47. Съдът смята, че в случая е налице ограничение на правото на достъп до съд на жалбоподателя. Следователно е необходимо да се изследва дали е налице необходимия баланс между преследваните легитимни цели и приложените мерки в тяхното изпълнение. Отбелязва, че в случаи на частично уважаване на искиви претенции е възможно високият размер на разноските да погълне присъденото обезщетение. Така се създава ситуация, в която за страните е безсмислено участието в процеса, а правото на достъп до съд се оказва илюзорно.

49-52. В настоящия случай Съдът отбелязва, че искът на жалбоподателя е признат за основателен и че му е присъдено около 75 % от окончателния му иск за обезщетение (8 360 куни). Той от своя страна е бил осъден да заплати разноски на ответника в почти двоен размер на тази сума. Въпреки че, за разлика от *Klauz* (цитирано), жалбоподателят по настоящото дело не е бил подложен на малтретиране от страна на властите и случаят му не се отнася до задължението на държавата да обезщети вредите, причинени от нейните органи, Съдът счита, че това, което е било решаващо за жалбоподателя в настоящия случай, все пак е било добре обоснована претенция за обезщетение за вреди, причинени от посегателство върху физическата му неприкосновеност от страна на частно лице. На последно място разноските на самия жалбоподател са били в размер на 20 000 куни, но ответникът е бил осъден да му заплати само половината от тази сума. В обобщение, разходите на жалбоподателя

по производството са били 36 000 куни, а са му били присъдени 18 000. Следва да се изследва дали са налице основателни причини за този изход на спора.

53. По възражението на правителството, че настоящият случай е различен от цитираните по-горе дела, тъй като ответникът е частно лице, а не държавата Съдът посочва, че гаранциите за достъп до съд се прилагат с еднаква сила както към частните спорове, така и към тези, в които участва държавата. И в двата вида производства страната може да бъде принудена да понесе непропорционална финансова тежест под формата на разходи, което в крайна сметка може да доведе до нарушаване на правото ѝ на достъп до съд (вж. *mutatis mutandis*, *Hoare v. the United Kingdom* (dec.), № 16261/08, § 64). В същото време Съдът счита, че фактът, че ответникът по настоящото дело е бил частноправен субект, представлява само елемент при преценката на пропорционалността на ограничаването на правото на жалбоподателя на достъп до съд.

53-56. Съгласно хърватското законодателство първоначално посочения размер на иска не е можел да бъде увеличаван в хода на процеса без съгласието на ответника. Правителството твърди, че високият размер на разноските, присъдени на ответника е справедлив, тъй като част от исканията на жалбоподателя било неоснователни, а размерът на иска му прекомерен. В тази връзка Съдът напомня, че поначало изчисляването на размера на неимуществените вреди е сложно. Също така отбелязва, че след изготвянето на експертно заключение по делото, жалбоподателят намалил размера на претенцията си. Предвид насоките, приети от Върховния съд относно размера на обезщетенията за неимуществените вреди, Съдът приема, че искането на жалбоподателя не е било прекомерно. На

следващо място, Съдът приема, че за ответника не са възникнали допълнителни разходи в резултат на първоначално завишения размер на иска, подаден от жалбоподателя. Отбелязва, че Тарифата за адвокатските възнаграждения предвижда еднакъв размер на хонорара за искове в размер от 10 000 до 100 000 куни.

57-60. Съдът отбелязва, че в рамките на производството ответникът е твърдял, че не е нападал жалбоподателя и не му е причинявал вреди, а размерът на иска е оспорил в условията на евентуалност. Счита, че това обстоятелство не е взето предвид от националните съдилища. Отбелязва, че при решаването на въпроса за разноските националният съд механично е приел, че в началната част на производството, когато изглежда са извършени повечето процесуални действия, жалбоподателят е успял да обоснове „количествено“ само около 25% от претендираната сума, без да вземе предвид факта, че е успял да обоснове иска си „качествено“, т.е. успешно е доказал действителното настъпване на вреди, причинени му от ответника. В заключение, Съдът приема изходът на производството пред националния съд за абсурден. Жалбоподателят е доказал наличието на физическо нападение срещу себе си и причинените му вреди, но е осъден да заплати разноски на ответника в двоен размер на полученото обезщетение. Правителството не представя убедителни аргументи за справедливостта на подобно решение. Приема, че начинът, по който е приложено националното законодателство противоречи на правото на достъп до съд, поради което е нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията.

По оплакването за нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията

61-65. Жалбоподателят се оплаква, че осъждането му да заплати разноски в

прекомерен размер представлява нарушение на правото му на собственост.

67-70. Съдът отбелязва, че вземането за обезщетение на жалбоподателя е било признато с влязло в сила решение. Поради тази причина приема, че същото представлява притежание и попада в обхвата на защита на чл. 1 от Протокол № 1. Съдът в практиката си вече се е произнасял, че същественото намаление на размера на полученото обезщетение за неимуществени вреди, вследствие на осъждане на ищеца за разноски, засяга правото на собственост. Предвид предходната си практика и на основание изложените по отношение на оплакването по чл. 6 аргументи, Съдът приема, че е налице нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията.

1/ Член 267ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска вследствие на протест в интерес на закона върховен съд на държава членка да установи незаконосъобразността на преюдициално запитване, отправено до Съда от по-нисшестоящ съд на основание на посочената разпоредба, тъй като поставените въпроси не са релевантни и необходими за решаването на спора в главното производство, без обаче да засяга правните последици на съдържащия запитването акт. Принципът на предимство на правото на Съюза изисква по-нисшестоящият съд да не се съобразява с подобно решение на националния върховен съд.

2/ Член 267ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска срещу национален съдия да бъде

образувано дисциплинарно производство, с довода че е отправил до Съда преюдициално запитване на основание на тази разпоредба.

3/ Член 5 от Директива 2010/64/ЕС относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство трябва да се тълкува в смисъл, че задължава държавите членки да вземат конкретни мерки, за да гарантират, че осигуреният устен и писмен превод е достатъчно качествен, така че заподозреният или обвиняемият да разбере повдигнатото срещу него обвинение и националните съдилища да упражнят контрол върху устния превод.

Член 2, § 5 от Директива 2010/64, чл. 4, § 5 и чл. 6, § 1 от Директива 2012/13/ЕС относно правото на информация в наказателното производство във връзка с чл. 48, § 2 от Хартата на основните права трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат дадено лице да бъде съдено задочно, при положение че поради неадекватно качество на устния превод то не е било уведомено на език, който разбира, за повдигнатото срещу него обвинение или когато е невъзможно да се установи качеството на осигурения устен превод и следователно да се установи, че лицето е било уведомено на език, който разбира, за повдигнатото срещу него обвинение.

Решение на Съда (голям състав) по [дело C-564/19](#)

Член 19, § 1, втора алинея ДЕС, разгледан в светлината на чл. 2 ДЕС, както и чл. 6, §§ 1 и 2 от Директива (ЕС) 2016/343 относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невинност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национални разпоредби, съгласно които министърът на правосъдието на държава членка може на основание на критерии, които не са публично оповестени, от една страна, да командирова съдия в по-

висок по степен наказателен съд за определен или неопределен срок и от друга страна, във всеки момент с немотивирано решение може да оттегли командироването, независимо дали е било за определен или неопределен срок.

Решение на СЕС (голям състав) по съединени дела [C-748/19—C-754/19](#)

6. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ

Налице е нарушение на правото на жалбоподателя на личен и семеен живот, тъй като съдилищата не са обсъдили аргументите му, че са налице важни обстоятелства, които обосновават искането му за промяна на фамилното му име, нито са обяснили как искането, което според националната практика е основано на легитимни причини от личен характер, противоречи на обществения интерес.

Решение по делото [Kyazim c. Bulgarie \(no 39356/17\)](#)

Член 8 от Конвенцията предоставя засилена защита на кореспонденцията между адвокат и клиент, дори когато тя, строго погледнато, не представлява правна консултация. Макар че комуникацията между адвокат и клиент може да се отнася до въпроси, които имат малко или нищо общо със съдебен спор, няма причина да се прави разлика между тях, тъй като всички те се отнасят до въпроси от частен и поверителен характер. Също така не е от решаващо значение дали по време на разговора жалбоподателят е бил официално нает от своя клиент. В националното законодателство липсва достатъчна яснота, както и процесуални гаранции, касаещи конкретно унищожаването на

случайно записисани разговори между адвокат и клиент.

Решение по делото [Vasil Vasilev v. Bulgaria \(no. 7610/15\)](#)

Изземването на флаш памет от адвокат, която съдържа информация, свързана с адвокатската му практика в рамките на образувано срещу него наказателно производство представлява нарушение на чл. 8, тъй като не съществуват ефективни гаранции срещу злоупотреба или произвол. По-специално, правното основание за задържането на флаш памет е същото съдебно решение, с което се одобрява протоколът за претърсване и изземване ден след съставянето му и което не подлежи на съдебен контрол. Наред това липсват законови гаранции, че е защитен поверителният характер на информацията, съдържаща се във флаш паметта.

Решение по делото [Stefanov v. Bulgaria \(no. 73284/13\)](#)

С изземването и преглеждането на съдържанието на лаптопа и мобилния телефон на адвокат, заподозрян като участник в престъпление, е осъществена намеса в правото му на зачитане на

кореспонденцията, която не е била предвидена в закона по смисъла на чл. 8, § 2 от Конвенцията поради липсата на процедурни гаранции, отнасящи се специфично до защитата на адвокатската професионална тайна.

Решение по делото [Särgava v. Estonia \(no. 698/19\)](#)

Фактите: Жалбоподателят, практикуващ адвокат и член на бордовете или притежател на дялове в няколко дружества, бил заподозрян в участие в престъпна организация, предполагаемо контролираща тези дружества, и използване на подправен документ в опит за предизвикване несъстоятелност на дружеството S. В рамките на образуваното наказателно производство било извършено претърсване на дома и лекия му автомобил, откъдето били иззети лаптопът и мобилният му телефон. Впоследствие било направено пълно копие на съдържанието на телефона и харддиска на лаптопа върху външен харддиск (клонирание), което било прегледано. Подадените от жалбоподателя оплаквания с искане съдържанието на устройствата му да не бъде преглеждано, защото е свързано с предоставянето на правни услуги, били оставени без уважение.

Решението:

51. Жалбоподателят се позовава на неприкосновеността на информационните носители, свързани с предоставянето на правни услуги, и се оплаква, че с изземването и преглеждането на лаптопа и мобилния му телефон са нарушени правата, които му гарантира чл. 8 от Конвенцията.

52-72. Съдът отхвърля повдигнатото от правителството възражение за недопустимост поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита. Установява, че компетентните органи, в т.ч. съдът, са разгледали по същество жалбата срещу спорните действия по разследването,

която жалбоподателят е подал съгласно Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), и не са я приели за просрочена поради твърдения от правителството негов пропуск да се оплаче непосредствено след претърсването. Що се отнася до възможността жалбоподателят да поиска копираното от устройствата му съдържание да бъде прегледано в негово присъствие, Съдът се съгласява с довода му, че това не е гарантирано от националното законодателство субективно право, а въпрос в дискрецията на разследващите органи, и приема, че простата възможност за отправяне на искане не може да се счита за подлежащо на изчерпване ефективно средство за защита. Съдът не намира за такова средство и предвиденото от НПК право на участниците в наказателното производство да подават, след предявяване на разследването, искания до прокуратурата. Правителството не обяснява практическите последици от подобно искане, нито предоставя примери за прилагането на това средство в подобни случаи. Съдът се съмнява доколко разглеждането от прокуратурата би отговаряло на изискването за независимост (срв. *Avanesyan v. Russia*, no. 41152/06, § 32, и *Panteleyenko v. Ukraine*, no. 11901/02, § 80), а не е ясно дали нейният евентуален отказ би подлежал на съдебен контрол. Той отбелязва, че във всеки случай към момента, когато жалбоподателят е могъл да използва това твърдяно средство за защита, копираната от устройствата му информация вече е била прегледана по ключови думи. Относно следващото изтъкнато от правителството основание Съдът се съгласява, че националното право може да е позволявало на жалбоподателя да повдигне отново възраженията си в съдебното производство, където акцентът вероятно би бил върху допустимостта на доказателствата. Той напомня обаче, че дори и това да е ефективно средство във връзка с основаните на чл. 8 от Конвенцията оплаквания, засегнатото лице има право да избере онова от разполагаемите няколко

средства за защита, което отговаря на основното му оплакване (*Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], no. 41720/13, § 177). В случая Съдът не вижда основание за различен извод, след като жалбоподателят е изложил оплакванията си относно поверителността с жалбата си срещу действията по разследването, за която правителството не твърди да не е ефективно вътрешноправно средство. И накрая, по довода, че в националното производство жалбоподателят не е посочил точно коя информация е поверителна, Съдът се съгласява, че би било за предпочитане да го направи, но отбелязва, че не изглежда според правителството това уточняване да е самостоятелно средство за защита или предпоставка за използване на средството, което жалбоподателят е изчерпил, както и не вижда какви биха били практическите последици от уточняването, предвид националната правна уредба (вж. §§103-108 по-долу).

73-78. По съществуването на оплакването жалбоподателят посочва, че макар да не е направил възражения по време на претърсването и изземването, същественото е, че когато компетентният орган е започнал преглеждането на копираните данни, трябва да е бил наясно от вече подадените негови жалби, че става въпрос за неприкосновена информация. Жалбоподателят подчертава, че установеното в Закона за адвокатурата (ЗАДв.) правило за неприкосновеност е безусловно. Според него дори и адвокатът да не държи свързаните с предоставяне на правни услуги носители на информация отделно от други носители, това не означава, че правилото престава да действа по отношение на всички намиращи се у него носители. Подобно тълкуване отваряло пътя за произвол и означавало неприкосновеността да отпада, ако например адвокат използва мобилния си телефон, за да извика такси или прочете новините, т.е. правилото да бъде лишено от практическа стойност. В неговия случай не се и твърдяло мобилният му телефон да съдържа информация,

несвързана с предоставянето на правни услуги. Що се отнася до лаптопа, съхраняваната на него информация относно дружеството S също била неприкосновена, тъй като той не само участвал в него, но и му предоставял правни услуги.

79-83. Правителството поддържа, че не е осъществена намеса в упражняването на правата на жалбоподателя по чл. 8 от Конвенцията, тъй като при самото изземване и около месец след него той не се позовал на адвокатската тайна. Пропускът властите да бъдат уведомени за риска от нарушаването ѝ бил важен при изземването на носители на информация извън адвокатската кантора. Изземването на устройствата и последващото преглеждане на информацията имали правно основание. Законът бил предвидим и съдържал достатъчно гаранции срещу произвол. Съгласно приложимите разпоредби и съдебната практика правилото за неприкосновеност на носителите на информация не обхващало случаите, в които самият адвокат е заподозрян в извършването на престъпление или информацията не е свързана с предоставянето на правни услуги, както и предполагало адвокатът да е изпълнил задължението си за отделно съхраняване на професионалната информация. Копирането на пълното съдържание на устройствата осигурявало цялостност на данните и предотвратявало съмнения за манипулирането им, а последващото им преглеждане целяло откриване на информация за престъпления, извършени извън професионалната дейност на жалбоподателя. Той не посочил кои файлове имат връзка с предоставянето на правни услуги.

84-85. Съдът отбелязва изявлението на жалбоподателя, че не оспорва законността на претърсванията, а се оплаква от изземването на мобилния телефон и лаптопа му. Предвид съдържанието на жалбата Съдът намира, че оплакването се отнася и за тяхното преглеждане, и приема, че тези действия представляват намеса при

упражняването на правото на жалбоподателя на зачитане на „кореспонденцията“. Неговият или на адвоката му пропуск да се позоват на адвокатската тайна още по време на претърсването не променя този извод. Освен това на прокуратурата е бил добре известен фактът, че жалбоподателят упражнява адвокатска професия.

86-89. По въпроса дали мярката е била предвидена в закона Съдът напомня практиката си, че всяка мярка трябва да има основание в националния закон, който трябва да е достъпен и засегнатото лице да е в състояние да предвиди последиците му. Когато се касае за претърсване и изземване, законът трябва да предоставя на индивида защита срещу произволна намеса при упражняването на гарантираните от чл. 8 права. Той трябва да е достатъчно ясен, за да дава на гражданите адекватни указания за обстоятелствата и условията, при които властите са оправомощени да прибегват до такива мерки (*Golovan v. Ukraine*, по. 41716/06, §§ 56 и 57). Съдът е потвърдил също така, че е важно да съществуват специфични процедурни гаранции, когато трябва да се защити поверителността на обмяната на информация между адвокатите и техните клиенти (*Saber v. Norway*, по. 459/18, § 51, и *Sommer v. Germany*, по. 73607/13, § 56; вж. и *Kadura and Smaliy v. Ukraine*, nos. 42753/14, 43860/14, §§ 144-45). Конвенцията не забранява вменяването на адвокатите на някои задължения, които може да засегнат взаимоотношенията им с техните клиенти, по-специално когато бъдат открити достоверни доказателства за участието на адвокат в престъпление или във връзка с усилията за борба с определени практики. Жизненоважно е обаче за такива мерки да бъде предвидена строга рамка, тъй като адвокатите заемат централно място в правораздаването и поради ролята им на посредници между страните по делата и съдилищата могат да бъдат окачествени като сътрудници на правосъдието (*André and Another v. France*, по. 18603/03, § 42).

90-95. В настоящия случай Съдът приема, че намесата е имала общо основание в НПК, и пристъпва към разглеждане на „качеството“ на приложимите правни норми, а именно въпросите дали националният закон е бил достатъчно ясен относно (не)възможността за позоваване на адвокатската професионална тайна, когато самият адвокат е заподозрян като участник в престъпление, и дали са били предвидени изискваните процедурни гаранции. По първия от тези въпроси Съдът намира, че макар да е налице известно основание за извод, че правилото за неприкосновеност трябва да отстъпи, когато самият адвокат е заподозрян в престъпление, остава съмнително дали действалото към момента национално право може да се счита за задоволяващо установените в практиката му изисквания за яснота и предвидимост. Той обаче не смята за необходимо да се произнесе по този въпрос, тъй като във всеки случай националното право не предоставя достатъчни процедурни гаранции за предотвратяване на произволна или непропорционална намеса в адвокатската професионална тайна, по изложените по-долу съображения.

96-102. Според Съда приложимите разпоредби предвиждат някои гаранции, но основният проблем е липсата на практическа рамка за защита на адвокатската тайна в случаи като настоящия. Ако се изходи от предпоставката, че съгласно вътрешния закон тя не се прилага, доколкото самият адвокат е заподозрян или е действал в друго, а не в професионалното си качество, ключовият въпрос е как поверителната информация се разграничава и отделя от неповерителната. В националното производство не е установено, нито правителството твърди поверителността да отпада изцяло по отношение на адвокат, който е заподозрян или извършва други дейности освен предоставянето на правни услуги, или не е отделил надлежно поверителната и останалата информация. Въпросът за отсяването и отделянето на

поверителните файлове е особено относим, когато поверителната информация е част от по-големи масиви дигитално съхранявани данни. Дори и адвокатът или негов представител да присъства при претърсването, бързото отграничаване на обхванатите от адвокатската тайна файлове може да се окаже трудно. Въпросът как да се проведе достатъчно насочено отсяване е релевантен и когато съгласно националното право или практика отсяването не се извършва на място при претърсването, а се изземват целите носители на информация или се прави клониране на съдържанието им. В това отношение Съдът изразява готовност да приеме, че клонирането на носителя на информация може да се счита за процедурна гаранция срещу манипулиране на съдържанието (вж. *Wolland v. Norway*, по. 39731/12, § 76; срв. и обратно *Iliya Stefanov v. Bulgaria*, по. 65755/01, § 42, и *Kolesnichenko v. Russia*, по. 19856/04, § 43). То би позволило и по-бързо връщане на носителите. Съдът подчертава също така, че спазването на предвиденото от вътрешното право задължение на адвокатите да отделят използваните за правни услуги носители на информация и да каталогизират ясно клиентските файлове би допринесло значително за отсяването.

103-108. В случая Съдът отбелязва, че не е видно националното право да съдържа специфична процедура или гаранции за преглеждането на електронни носители на информация и за предотвратяване компрометирането на обхванатата от адвокатската тайна комуникация. Заповедта за претърсване не е съдържала разпореждане за защита на поверителни данни (срв. *Kruglov and Others v. Russia*, nos. 11264/04 и др., §§ 128-29; цитираното *Iliya Stefanov*, § 41; *Smirnov v. Russia*, по. 71362/01, § 46), въпреки че в искането на прокуратурата за издаването ѝ изрично е била посочена вероятността у жалбоподателя да има информация, свързана с професионалната му дейност като адвокат, която не би била относима към воденото наказателно

производство. По-късно жалбоподателят е бил уверен, че търсенето в лаптопа и мобилния му телефон ще бъде извършено по ключови думи, и такова търсене наистина е било проведено. Подобно задължение обаче не изглежда да произтича от националното законодателство и съответно не е посочено в искането на прокуратурата и в заповедта (срв. *Sérvulo & Associados - Sociedade de Advogados, RL and Others v. Portugal*, по. 27013/10). Явно решението дали да бъде извършено търсене по ключови думи (или да се използва друг метод за отсяване), както и изборът на ключови думи са били оставени изцяло на усмотрението на разследващите органи. В тази връзка Съдът отбелязва, че някои от използваните ключови думи са особено широки по обхват. Той напомня, че жалбоподателят не е имал гарантирано право да присъства при търсенето, и обръща внимание, че във всеки случай от националното право не става ясно как биха били решени евентуални спорове между разследващите и адвоката по въпроса за ключовите думи или други методи на филтриране на електронното съдържание. Не изглежда да има специфични правила относно процедурата, която да се следва в случай че адвокатът или неговият представител възразят срещу изземването или преглеждането на съдържанието, като се позоват на поверителността между адвокат и клиент (срв. напр. *Robathin v. Austria*, по. 30457/06, § 50; *Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria*, по. 74336/01, §§ 60 и 62; цитираното *André and Another*, § 44). Съдът отбелязва също така, че вътрешното право предвижда възможност за обжалване на действията по разследването, но не е видно да разпорежда спорната информация да не бъде предоставяна на разследващите органи преди съдилищата да разгледат въпроса конкретно и подробно и – ако е необходимо – да разпоредят връщане на иззетите носители на информация или унищожаване на копираното им съдържание (срв. *Kırdök and Others v. Turkey*, по. 14704/12, § 51; *Vinci Construction and GTM Génie Civil et Services*

v. *France*, nos. 63629/10, 60567/10, § 79). На фона на недостатъчната законодателна рамка Съдът намира, че присъствието на адвоката или негов представител при претърсването или при преглеждането на копираното съдържание е с ограничен практически ефект.

109-110. Съдът отбелязва, че няма на какво да се опре, за да реши дали поверителността между адвокат и клиентите му действително е била компрометирана в настоящия случай. Той смята обаче, че липсата на процедурни гаранции, отнасящи се специфично за защитата на адвокатската професионална тайна, е достатъчна, за да се заключи, че изискването намесата да бъде предвидена в закона по смисъла на чл. 8, § 2 от Конвенцията не е изпълнено. Приема, че с оглед на този извод не се налага да прецени дали са спазени другите изисквания на тази разпоредба и установява, с мнозинство от четири срещу три гласа, нарушение на чл. 8.

В общо **особено мнение** тримата останали в малцинство членове на състава обосновават становището си, че жалбата е недопустима, тъй като жалбоподателят не може да твърди, че е жертва на нарушение на чл. 8. Според тях когато адвокатът не е изпълнил задължението си за отделно съхраняване на поверителната информация, клиентите му не бива да страдат от това небрежно или умишлено поведение, но самият той не може да търси разширена защита, която да обхваща и друга информация, т.е. да се възползва от собственото си неправомерно поведение. Тримата съдии считат и че жалбоподателят е проявил незаинтересованост и липса на грижа, като не е опитал да присъства при преглеждането на информацията, макар и да няма гарантирано право, и не е отправил искания преди приключването на разследването. Освен това според тях той очевидно не е претърпял вреда – не е направил дори и опит да обясни с какво е пострадал, а възможността клиентите му да са понесли вреда е

хипотетична, при липсата на каквито и да било доказателства. Тримата съдии не могат да приемат, че адвокатската професионална тайна е абсолютно право, чието незачитане води до нарушение на чл. 8, независимо от последиците му.

Липсата на разумни и навременни мерки от страна на националните органи за събиране на майка и четирите ѝ дъщери след незаконното отвлечане на децата от дядото по бащина линия, въз основа на стереотипни дискриминационни схващания, представлява нарушение на правото на семеен живот на петте жалбоподателки.

Решение по делото [Taryeva and Others v. Russia \(no. 24757/18\)](#)

Виж по-долу раздел [„Забрана за дискриминация“](#)

Изпълнението на решение за евикция на жалбоподателката и дъщеря ѝ от незаконно построена къща без съдилищата да са извършили адекватна преценка на пропорционалността на намесата би представлявало нарушение на правото на неприкосновеност на жилището.

Решение по делото [Ahmadova v. Azerbaijan \(no. 9437/12\)](#)

Фактите: През 2007 г. жалбоподателката закупила новопостроена къща в Баку и заживяла там с дъщеря си. Договорът за покупко-продажба не бил сключен пред нотариус и не бил вписан в държавния регистър. Службата за жилищни комунални услуги към отдела за социално развитие на Държавната петролна компания на

Азербайджанската република („SOCAR“) издал на името на жалбоподателката документ, наречен „информация за наемателя“, въз основа на който тя получавала и заплащала битовите си сметки. Според сертификат, издаден от SOCAR, тя живеела в къщата без регистрация. През 2010 г. компанията Azneft, дъщерно дружество на SOCAR, предявила иск за евикция срещу жалбоподателката и разрушаването на къщата с аргументите, че тя била незаконно построена върху земя публична собственост, която била предназначена за нефтени операции, а не за жилищно строителство. Районният съд уважил иска и постановил евикцията на жалбоподателката и семейството ѝ, както и разрушаването на къщата за нейна сметка, без заплащане на обезщетение. Жалбоподателката неуспешно обжалвала решението с аргументи, че била купила къщата от частно лице и че живее в къщата от няколко години, без възражения от страна на властите, че в района имало и други жилищни сгради и се строят нови; че има издадени документи от службата за комунални услуги и е плащала плащала сметките въз основа на монтираните в сградата уреди. Посочила също така, че къщата била единственото ѝ жилище и тя нямала средства да закупи друго, поради което тя и дъщеря ѝ щели да останат без дом, ако къщата бъде разрушена.

Решението:

По оплакването за нарушение на чл. 1 от Протокол 1

23-27. Жалбоподателката твърди, че разрушаването на къщата без да получи адекватно обезщетение и за нейна сметка би представлявало непропорционална намеса в правата ѝ по чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията. Според правителството жалбоподателката била наясно, че сградата била незаконно построена и не би могла да отговори на изискванията, защото се намирала в индустриална зона, в която

имало забрана за строеж на жилищни сгради; нямало документи за строеж на къщата, а сделката не била изповядана пред нотариус и не била вписана в държавния регистър. Жалбоподателката твърди, че тя и дъщеря ѝ живеели в къщата от 2007 г. без никакви пречки от страна на властите и до постановяването на решението на първоинстанционния съд нищо не ѝ е пречело да очаква, че положението ще остане същото. Според нея SOCAR, Azneft и държавните органи нямало как да не знаят за съществуване на нейната къщата и на другите къщи в района.

28-32. Съдът напомня, че понятието „притежания“ обхваща и вземания, спрямо които жалбоподателят може да твърди, че има поне разумно и „легитимно очакване“ да получи ефективното упражняване на правото на собственост. В настоящия случай при закупуването на къщата жалбоподателката е била или е трябвало да бъде наясно, че тя е била незаконно построена, тъй като сделката не е била изповядана пред нотариус. Законът по отношение на незаконното строителство също е бил ясен. Издаденият ѝ документ „информация за наемателя“ не предоставял вещни права върху имота, а бил само основание за заплащане на битови сметки. Не може да се установи, че жалбоподателката е плащала каквито и да било данъци за въпросната къща (вж. *Öneryıldız v. Turkey* ([GC], no. 48939/99, § 105 и сравни *Barahona Guachamin and Others v. Italy* (dec.), no. 33295/15, § 67). Съдът и преди е вземал предвид, наред с другото, предоставянето на комунални услуги като релевантен елемент при разглеждането на отношението на държавните органи към съществуването на неразрешени строежи (вж. например *Öneryıldız*, цитирано по-горе, §§ 105 и 127 и *Hamer v. Belgium*, no. 21861/03, § 83), той отбелязва, че в настоящия случай заповедта за събаряне е издадена в разумен срок, след като къщата е

била закупена от жалбоподателката (*Ivanova and Cherkezev v. Bulgaria*, no. 46577/15, § 75).

33-35. Фактът, че жалбоподателката е извършила подобрения в имота и липсата на реакция от страна на властите за определен период от време не е основание тя да счита, че е нямало да започне производство по събаряне на къщата ѝ и не е достатъчно, за да доведе до заключението, че имущественият ѝ интерес е бил достатъчно установен и значителен, за да се равнява на „притежание“ по смисъла чл. 1 от Протокол № 1. Следователно, тази част от жалбата е несъвместима *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията по смисъла на чл. 35 § 3 (а).

36. Относно осъждането на жалбоподателката сама да заплати за разрушаването на къщата Съдът посочва, че подобно задължение представлява намеса в правото ѝ на мирно ползване на собствеността. Въпреки това жалбоподателката не е изложила аргументи, че намесата е била незаконна или непропорционална. Следователно, в тази си част жалбата е неоснователна.

По оплакването за нарушение на чл. 8 от Конвенцията

37-40. Жалбоподателката твърди, че евикцията от дома ѝ ще представлява нарушение на правото на неприкосновеност на жилището. Правителството твърди, че намесата е законна и необходима в интерес на икономическото благосъстояние на страната.

41-45. Съдът напомня, че понятието „жилище“ по чл. 8 от Конвенцията не е ограничено до законно обитавани или законно построени помещения. Дали едно място може да бъде определено като „жилище“ зависи изцяло от фактите и обстоятелствата, както и основно от съществуването на достатъчно връзки с това място. Жалбоподателката е живеела в

къщата от 2007 г. и следователно то представлява „жилище“ по смисъла на чл. 8 от Конвенцията. По информацията, с която разполага Съдът заповедта за евикцията на жалбоподателката не е изпълнена. Независимо от това, заповедта е потвърдена с окончателно съдебно решение и е влязла в сила. Съответно е налице намеса в правото на жалбоподателката на зачитане на нейния дом. Съдът приема, че евикцията на жалбоподателката е била законна и е преследвала легитимната цел за защита на правата на собственика на земята – Azneft.

46-49. Загубата на дома на едно лице представлява най-крайната форма на намеса в правото на неприкосновеност на жилището и поради това всеки изложен на риск, независимо дали принадлежи към уязвима група или не, следва да може да има възможността пропорционалността на мярката да бъде преценена от независим съд в светлината на принципите на чл. 8. Фактите, които трябва да бъдат взети предвид са дали жилището е било построено незаконно, дали съответните лица са построили жилището, знаейки, че то е незаконно, от какво естество и степен е незаконността, какъв е точният характер на интереса, който се цели да бъде защитен чрез разрушаването, и дали засегнатите от разрушаването лица разполагат с подходящо алтернативно жилище. Друг фактор би могъл да бъде дали съществуват по-леки мерки, които да бъдат наложени за разрешаване на ситуацията. Следователно, ако засегнатото лице оспорва пропорционалността на намесата, изтъквайки посочените аргументи, съдилищата са длъжни да ги разгледат внимателно и да мотивират адекватно решенията си (вж. *Yordanova and Others v. Bulgaria*, no. 25446/06, § 118 (iv) in fine, и *Ivanova and Cherkezev*, цитирано по-горе, § 53). В случая съдилищата изцяло са игнорирани твърденията на жалбоподателката, че тя и дъщеря ѝ ще останат без дом и не са претеглили

конкуриращите се интереси на собственика и ответниците. Случаи като този са винаги свързани с целта, за която властите желаят да използват земята, върху която е построена незаконно къщата. Нито правителството, нито Azneft са представили доводи, че спешно се нуждаят от земята за нефтени операции или други цели. Следователно производството не отговоря на процедурните изисквания по Конвенцията.

50-53. Правителството не посочва дали жалбоподателката би могла да получи адекватна оценка на пропорционалността на наложената мярка, като използва други вътрешноправни средства за защита. Съществува възможност за съдилищата да отложат изпълнението на решение, но това би довело до временното спиране на заповедта за евикция, а не до пълноценно разглеждане на пропорционалността на наложената мярка. Не е била обсъждана и процедура за намиране на алтернативно жилище на жалбоподателката. Тя не попада в нито една от категориите лица, които имат правото на безплатно настаняване или на държавно жилище на ниски цени. При тези обстоятелства жалбоподателката не е разполагала с процедура, която да ѝ позволи да получи адекватен преглед на пропорционалността на намесата, т.е. на извеждането ѝ от въпросната къща, с оглед на личните ѝ обстоятелства. Поради това Съдът намира, че би имало нарушение на чл. 8 от Конвенцията, ако заповедта за евикция бъде изпълнена без да бъде извършен такъв преглед.

Недостатъци при прилагането на гражданските и наказателно-правни механизми за защита от тормоз на работното място представлява нарушение на позитивните задължения на държавата по чл. 8 от Конвенцията. Не са разгледани всички посочени от жалбоподателката инциденти и

не е взет предвид цялостният контекст, включително възможността тормозът да е заради сигнализиране за нарушения, която придава особено значение на наложеното от чл. 8 позитивно задължение за ефективно практическо прилагане на относимите закони.

Решение по делото [Špadijer v. Montenegro](#) (no. 31549/18)

Фактите: През януари 2013 г. жалбоподателката – служител на охранителния състав и началник смяна в женския затвор, докладвала, че нейни колеги са имали неподобаващо поведение на работното място през новогодишната нощ, за което по-късно те били наказани дисциплинарно. Скоро след това в телефонен разговор друг неин колега я упрекнал за подадения сигнал и я предупредил, че много служители са настроени против нея, че занапред може да очаква всичко и че трябва да внимава какво прави. Стъкло на автомобила ѝ било счупено пред блока, в който живеела. Тъжбата, която подала в полицията относно този разговор и увреждането на колата, била докладвана на прокуратурата. След още редица случаи на пренебрегване, обидни думи или поведение и неуважение от страна на нейни колеги и ръководители, в т.ч. във връзка със служебните ѝ задължения, през август тя поискала от работодателя си да започне производство за защитата ѝ от тормоз на работното място, като се оплакала, че това ѝ причинява здравни проблеми. През септември излязла в отпуск по болест. След като неколккратно настояла оплакването ѝ да бъде разгледано, през ноември медиаторът (служител, отговорен за производството относно твърдяния тормоз на работното място) го отхвърлил като неоснователно. Тя предявила иск срещу

работодателя си, като твърдяла, че е нарушен личният ѝ и професионален интегритет. Около седмица преди датата, на която съдът трябвало да произнесе решението си, била нападната в гръб на паркинга, когато вземала дъщеря си от училище. Нападателят нанесъл удари по тялото ѝ и, преди да избяга, ѝ казал да внимава какво прави. Тя подала в полицията тълба с приложено медицинско удостоверение. Прокурорът разпоредил да бъдат предприети действия за идентифициране на извършителя. Първоинстанционният съд отхвърлил иска на жалбоподателката. Въззивният и Върховният съд оставили решението в сила. Конституционната ѝ жалба също била отхвърлена.

Решението:

66-69. Жалбоподателката се позовава на чл. 3 и чл. 6 от Конвенцията и се оплаква, че психическият ѝ интегритет е бил нарушен в резултат на постоянния активен и пасивен тормоз на работното място, а властите не са я защитили. Съдът намира, че следва да разгледа оплакването през призмата на чл. 8 от Конвенцията (*Sandra Janković v. Croatia*, no. 38478/05, § 27, и *Dolopoulos v. Greece* (dec.), no. 36656/14, §§ 35-37).

70-73. Правителството поддържа, че жалбата е явно необоснована, а ако Съдът не възприеме това – че не е налице нарушение на чл. 8. В посочените от жалбоподателката само няколко ситуации на работното ѝ място нямало елементи на тормоз. Коментарите на колегите ѝ били най-много неуместни и във всеки случай недостатъчно чести, за да представляват системно психическо малтретиране. Решенията на медиатора и на съдилищата били надлежно мотивирани. Претърпеният от жалбоподателката стрес бил субективно изживяване на събитията и липсвала причинна връзка между понесената вреда и действия на ответника. Увреждането на колата ѝ и физическото посегателство върху нея били изолирани и

несвързани помежду си инциденти, а посегателството нямало връзка и с твърдението ѝ за тормоз на работното място. Оплакването ѝ от това посегателство било разглеждано надлежно. Чисто технически недостатъци и пропуски от страна на прокуратурата не следвало да бъдат преценявани с прекален формализъм.

74-78. Жалбоподателката твърди, че лошото отнасяне на работното място е нарушило достойнството, честта и репутацията ѝ, както и личния ѝ и професионален интегритет, което отговаряло на законовата дефиниция за тормоз. То ѝ причинило значителни ментални, социални и психосоматични проблеми, довели в крайна сметка до установена трайна загуба на работоспособност, в резултат на която се наложило да се пенсионира на 37 години. Въпреки това държавните органи не я защитили. Производството за медиация не било проведено съгласно закона, а съдилищата не взели предвид редица ситуации на работното място и кредитирали твърденията на работодателя ѝ, който бил недоволен, че е изнесла данни за нередности, допуснати не само от колегите, но и от висшестоящите ѝ. Компетентните органи не действали съобразно закона и по тълбите ѝ.

79-84. По допустимостта на жалбата Съдът се признае служебно относно приложимостта на чл. 8, тъй като този въпрос се отнася до юрисдикцията му (напр. *Jeanty v. Belgium*, no. 82284/17, § 58). Напомня, че понятието за личен живот е широко и включва физическия и психически интегритет (напр. *Remetin v. Croatia*, no. 29525/10, § 90), благосъстоянието и достойнството, личностното развитие и връзките с други човешки същества (*N.Š. v. Croatia*, no. 36908/13, § 95, с още препратки). За приложимостта на чл. 8 се изисква обаче посегателството да е достигнало определена степен на сериозност и да е било извършено по такъв начин, че да е навредило на ползването от правото на зачитане на личния живот (*Beizaras and Levickas v. Lithuania*, no.

41288/15, § 109 *in fine*). Не всяко действие или мярка, за които може да се каже, че са засегнали неблагоприятно моралния интегритет на дадено лице, представляват непременно такава намеса (*Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], no. 41720/13, § 128, с препратки). Съдът отбелязва, че в случая съгласно заключението на назначената в гражданското производство експертиза, което не е било оспорено нито по делото, нито от правителството, разглежданите инциденти са се отразили неблагоприятно върху моралния интегритет на жалбоподателката и са имали дълготрайни последици за нейното благосъстояние. Вещото лице е установило, по-специално, че тя има психични проблеми, свързани с конфликт на работното ѝ място, и че работоспособността ѝ е намалена трайно с 20% поради посттравматично стресово разстройство и разстройство на адаптацията с епизоди на реактивна психоза. Съдът смята, че при това положение причинната връзка между разглежданите инциденти и твърдяната недостатъчна реакция на компетентните органи, от една страна, и психичните проблеми на жалбоподателката, от друга страна, може да бъде приета за ясно установена. Отчита и конкретния случай на физическо насилие, който не може да бъде непременно отделен от другите инциденти, предвид висящото гражданско производство (вж., *mutatis mutandis*, цитираното *Sandra Janković*, § 31; *Hajduová v. Slovakia*, no. 2660/03, § 49). При тези обстоятелства Съдът намира, че отношението, от което се оплаква жалбоподателката, е достигнало изисквания за приложимост на чл. 8 праг. 85-90. Съдът напомня относимите общи принципи, установени напр. по цитираното *Nicolae Virgiliu Tănase* (§§ 125-28). Основната цел на чл. 8 е защита срещу произволна намеса от страна на властите, но наред с това могат да съществуват и позитивни задължения, присъщи на ефективното зачитане на личния живот, които могат да включват и вземането на мерки в сферата на взаимоотношенията

между индивидите (вж. и *Söderman v. Sweden* [GC], no. 5786/08, § 78). Независимо дали случаят се анализира от гледна точка на позитивното задължение на държавата да вземе разумни и подходящи мерки, за да осигури гарантираните от чл. 8, § 1 права на жалбоподателя, или като „намеса на държавните власти“, която трябва да бъде оправдана съгласно чл. 8, § 2, приложимите принципи са сходни, следва да се има предвид справедливият баланс, който трябва да бъде постигнат между конкуриращите се интереси на индивида и на общността като цяло, и държавата се ползва с известна свобода на преценка при определянето на стъпките, които да предприеме, за да осигури съответствие с Конвенцията. Съдът напомня също така, че за да изпълнят задължението си да защитават физическия и психически интегритет, държавите трябва да създадат и прилагат на практика адекватна правна рамка за защита срещу насилие от страна на частни лица (*Isaković Vidović v. Serbia*, no. 41694/07, § 59, и препратките там), включително в контекста на тормоз на работното място (цитираното *Dolopoulos*, §§ 56-57). При посегателства върху физическия интегритет тази защита трябва да бъде осигурена чрез ефикасни наказателноправни механизми (*Remetin v. Croatia (no. 2)*, no. 7446/12, § 70 *in fine*, и препратките там). Ако такива посегателства са извършени от частно лице, Конвенцията не изисква непременно участие на държавата в преследването на извършителя (цитираното *Sandra Janković*, § 50), а допуска националното право да предоставя на жалбоподателя възможност за осъществяване на преследването по частен ред или като обвинител, който поддържа в съда обвинението наред с прокурора (*M.S. v. Croatia*, no. 36337/10, § 75). Във всички случаи обаче Съдът трябва да разгледа наличните наказателноправни механизми и начина, по който са приложени (цитираното *Remetin*, §§ 95-96, и препратките там). При не толкова сериозни актове между частни лица, които могат да нарушат

психологическия интегритет, невинаги се изисква наличието на ефикасна наказателноправна разпоредба относно конкретния акт, а правната рамка може да се състои и от гражданскоправни средства, годни да осигурят достатъчна защита (напр. цитираното *Söderman*, § 85). Съдът е приемал също така, макар и от гледна точка на чл. 10, че сигнализирането от жалбоподател за твърдяно незаконосъобразно поведение на работодателя му изисква специална защита при определени обстоятелства (напр. *Guja v. Moldova* [GC], по. 14277/04, §§ 72 и 77).

91-97. По въпроса дали при разглеждането на настоящия случай властите са нарушили позитивното си задължение по чл. 8. Съдът отбелязва, че националното право е предвиждало възможности за защита на жалбоподателката срещу тормоз на работното място и няма данни те да са били неадекватни или недостатъчни по същността си. Важно е обаче и разполагаемите средства за защита да функционират на практика. В случая производството за медиация пред работодателя не е съответствало на относимото законодателство, защото не е било нито започнато, нито завършено в предвидените от закона срокове и, което е по-важно, медиаторът е разгледал въпроса дали искането на жалбоподателката е основателно, като по този начин е надхвърлил законната си компетентност. Що се отнася до иска ѝ за обезщетение, няма спор, че гражданските съдилища са приели нейните твърдения относно инцидентите на работното ѝ място за достоверни и са намерили, че е налице поне известна причинна връзка между тези инциденти и заболяването и психичните ѝ страдания. Тя обаче не е получила защита, тъй като според съдилищата са били необходими доказателства, че инциденти са се случвали всяка седмица в период от 6 месеца. Въпреки свободата на преценка, с която държавите разполагат при създаването на механизми за защита от тормоз на работното място, Съдът намира, че подобен подход трудно може да

се приеме за адекватен в настоящия случай. Той смята, че оплакванията от тормоз трябва да бъдат разглеждани задълбочено за всеки конкретен случай, с оглед на неговите специфични обстоятелства и като се държи сметка за целия контекст. Съдът отбелязва също така, че относимата съдебна практика в Черна гора е оскъдна и не е постоянна, по-специално що се отнася до честотата на случаите на тормоз, която се изисква, за да бъде приложен законът, забраняващ лошото отношение на работното място. Съдилищата са разгледали само някои от инцидентите, от които се е оплаквала жалбоподателката, като са оставили редица от тях въобще неразглеждани. Не са се опитали да установят колко често и в какъв период от време са се случвали тези други инциденти или да ги изследват поотделно и взети заедно с останалите. Не са разгледали и контекста, по-специално обстоятелството, че жалбоподателката е докладвала за поведението на свои колеги, довело до дисциплинарни санкции. Съдът смята, че не може да пренебрегне твърдението ѝ, че тормозът, на който е била подложена, е бил резултат от сигнализирането за, според нея, незаконни дейности и е целял да я принуди да мълчи и да я „накаже“. „Съдът е на мнение, че наложеното от чл. 8 позитивно задължение за ефективно практическо прилагане на законите срещу сериозен тормоз придобива особено значение, когато тормозът може да е бил предизвикан от сигнализиране за нарушения“.

98-100. Съдът намира, че макар и жалбоподателката да не е използвала някои други възможни средства за защита, напр. оспорване пред съдилищата на според нея неблагоприятното изчисляване на заплатата ѝ, тя е опитала да получи защита по подходящ при конкретните обстоятелства ред, тъй като оплакванията ѝ не са били свързани с трудов спор от имуществен характер. Що се отнася до двата инцидента извън работното ѝ място, за които обаче тя смята, че имат връзка – увреждането на колата ѝ и физическото посегателство върху

нея, Съдът вече е приемал относимата наказателноправна рамка в Черна гора за предоставяща достатъчна защита в такива случаи (*Milićević v. Montenegro*, по. 27821/16, § 57). Той отбелязва обаче, че в противоречие с приложимите разпоредби, прокурорът не е постановил никакъв официален акт по тѣжбите ѝ повече от съответно 8 и 6 години, с което ѝ е попречил да предприеме действия по частен ред или като обвинител, който поддържа в съда обвинението наред с прокурора и така я е лишил от възможността за производство пред съд. Жалбоподателката е повдигнала този въпрос пред Конституционния съд, но той въобще не го е разгледал. Възможно е било да се установи, че никой от двата инцидента не е свързан с инцидентите на работното ѝ място, но Съдът смята, че не може да не отбележи тези пропуски на националните органи във връзка с тѣжбите ѝ (вж. цитираното *Remetin (no. 2)*, §§ 111-12).

101. С оглед на изложеното Съдът намира, че начинът, по който гражданските и наказателни правни механизми са били приложени при конкретните обстоятелства в случая на жалбоподателката – и по-специално пропускът да се разгледат всички спорни инциденти и да се вземе предвид цялостният контекст, в т.ч. потенциалният елемент на сигнализиране за нарушения – е страдал от недостатъци до такава степен, че представлява нарушение на позитивните задължения на ответната държава по чл. 8 от Конвенцията. Следователно е налице нарушение на тази разпоредба.

102-104. Предвид това заключение Съдът приема, че основаното на чл. 13 от Конвенцията оплакване на жалбоподателката е практически еднакво и е допустимо, но отделното му разглеждане по същество не е необходимо (вж. цитираното *Isaković Vidović*, § 66, и препратките там).

Законът не е предвиждал възможност при лишаване от дееспособност да бъдат съобразени

действителните нужди на лицето и наложената му мярка да бъде адаптирана към състоянието му. Допълнително нарушение на правото на личен живот е и факта, че поради лишаването си от дееспособност жалбоподателят не е имал право да участва в производството по смяна на настойника му в резултат, на което не са били налице гаранции, съизмерими с тежестта на намесата и сериозността на засегнатите интереси.

Решение по делото [N. v. Romania \(no. 2\)](#) (no. 38048/18)

Фактите: През 2001 г. срещу жалбоподателя било образувано наказателно производство по обвинение в кръвосмешение и сексуално развращаване на двете му непълнолетни дъщери. Производството било прекратено и жалбоподателят бил настанен на принудително лечение в психиатрична болница с диагноза параноидна шизофрения. Задържането му в болницата е продължило от юни 2006 г. до май 2018 г. С решението си по делото *N. v. Romania* (№ 59152/08) от 28 ноември 2017 г. Съдът констатира нарушение на чл. 5, § 1 (е) и § 4 от Конвенцията, постановява, че N. трябва да бъде незабавно освободен и препоръчва общи мерки за гарантиране на правата на лицата, задържани в психиатрични болници. Настоящата жалба касае процесуалните гаранции, предоставени на жалбоподателя при поставянето му под запрещение и при смяната на настойника му няколко години по-късно.

През 2014 г. болницата подала молба за определяне на настойник на жалбоподателя. Жалбоподателят участвал в образуваното съдебно производство. С решение от 2016 г. районният съд уважил молбата,

мотивирайки се с поставената диагноза и извършената медицинска експертиза. Жалбоподателят бил поставен под пълно запрещение, а поради липса на близък роднина, съгласен да бъде назначен за настойник, за такъв била назначена г-жа Т.С. – служителка на местната социална служба. През 2018 г. с окончателно решение въззивният съд потвърдил, първоинстанционното решение, мотивирайки се с повторна медицинска експертиза, която потвърждавала изводите на предишната и на законовото определение за невменяемост. Съдът отбелязал, че като предвижда единствено лишаване от дееспособност законодателството не позволява по-нюансиран подход в случаи на лица с психични проблеми.

Междувременно през май 2018 г. жалбоподателят бил преместен от болницата в център от закрит тип в друга регион на Румъния. Три месеца по-късно по молба на социалните служби районният съд назначил за настойник на жалбоподателя г-н Б. Г., психолог, който работел в центъра и който към този момент бил терапевт на жалбоподателя. Съдът се мотивирал с факта, че центърът, в който бил настанен жалбоподателят бил твърде далеч от района, в който работела г-жа Т. С. Жалбоподателят не бил страна в това производство.

Решението:

49-52. Жалбоподателят твърди, че е законът не позволявал индивидуална преценка на състоянието му и че в резултат е бил поставен под пълно запрещение единствено въз основа на медицинските експертизи. Оплаква се и че законът допуска производството за смяна на настойника му да се проведе без да бъде уведомен за производството, съответно без да бъде изслушан и да бъдат преценени нуждите и желанията му. Съдът бил допуснал смяната без разглеждане на работата на напускащия настойник или на статута на встъпващия настойник, или на непригодността на

последния за тази роля поради длъжността му на терапевт и водещ на случая на жалбоподателя и в същото време на служител на центъра, в който жалбоподателят живее. Правителството признава, че лишаването на жалбоподателя от дееспособност представлява намеса в личния му живот, но твърди, че системата е предоставяла достатъчно гаранции по време на производството – жалбоподателят е бил представляван от адвокат, решенията се основават на съдебни експертизи и съдилищата са преценили възможността за налагане на по-леки мерки. Макар да приема, че система, която предвижда само пълна дееспособност или пълна недееспособност, не е в съответствие с Конвенцията, правителството твърди, че в настоящия случай въпросът не стои, тъй като мярката пълно лишаване от дееспособност е била необходима и подходяща за личните обстоятелства на жалбоподателя.

53-57. Съдът вече е постановявал, че лишаването от дееспособност представлява сериозна намеса в правото на зачитане на личния живот на човека. Той повтаря, че чл. 8 осигурява на индивида сфера, в която той може свободно да се стреми към развитие и реализация на своята личност. По правило в такъв сложен въпрос като определянето на умствените способности на някого властите следва да се ползват с широка свобода на преценка. „Въпреки това Съдът повтаря, че ако ограничението на основните права се отнася до лице, принадлежащо към особено уязвима група в обществото, която е била подложена на значителна дискриминация в миналото, като например хората с умствени увреждания, тогава свободата на преценка на държавата е значително по-тясна и тя трябва да има много сериозни основания за въпросните ограничения. Причината за този подход, който поставя под въпрос определени класификации *per se*, е, че такива групи в миналото са били обект на предразсъдъци с трайни последици, довели

до тяхното социално изключване. Такива предразсъдъци биха могли да доведат до законодателни стереотипи, които забраняват индивидуализираната оценка на техните способности и нужди (вж. *A.N. v. Lithuania*, no. 17280/08, § 125 и *Cînta v. Romania*, no. 3891/19, § 41)“. Макар чл. 8 да не съдържа изрични процесуални изисквания, процесът на вземане на решения, свързан с мерките за намеса, трябва да бъде справедлив и да гарантира надлежно зачитане на интересите, защитени от чл. 8. Така обхватът на свободата на преценка на държавата зависи от качеството на процеса на вземане на решения.

Лишаването на жалбоподателя от дееспособност

58-66. Безспорно мярката поставяне под пълно запрещение е била предприета в интерес на жалбоподателя, за да се защити неговото здраве, както и правата и свободите на други лица. Намесата обаче е била много сериозна – жалбоподателят е станал напълно зависим от настойниците си, които занапред са упражнявали правата му. Макар жалбоподателят да е участвал в съдебното производство и да е бил изслушан от съдилищата, по закон съдиите (или вещите лица) не са могли да извършат индивидуална оценка на положението на жалбоподателя. Законът прави разлика между пълна дееспособност и пълна недееспособност, но не предвижда „индивидуален отговор“ (вж. *Shtukaturov v. Russia*, no. 44009/05, § 95 и *A.N. v. Lithuania*, § 124, цитирано) и това е отбелязано в решението на въззивния съд. Съдът отбелязва със задоволство, че в с решение от юли 2020 г. Конституционният съд е обявил тези разпоредби за противоконституционни и в нарушение на международните задължения на държавата по отношение на защитата на правата на хората с увреждания, но остава фактът, че към момента, в който е била взета по отношение на жалбоподателя, тази мярка не

е могла да бъде адаптирана и действителните нужди и желания на жалбоподателя не са могли да бъдат взети предвид в процеса на вземане на решение. В резултат на това правата на жалбоподателя са били ограничени от закона повече, отколкото е било строго необходимо. Съответно е налице нарушение на чл. 8.

Смяната на настойника на жалбоподателя

67-69. Това оплакване по същество е насочено към факта, че жалбоподателят не е имал възможност да бъде изслушан в производството, довело до назначаването на нов настойник. Съдът отбелязва, че поради своята недееспособност жалбоподателят в крайна сметка е бил възпрепятстван да вземе самостоятелно решение за това кой ще защитава интересите му и ще упражнява правата му. Съответно е налице намеса в правото на жалбоподателя на зачитане на личния му живот по чл. 8 (вж., *mutatis mutandis*, *A.-M.V. v. Finland*, no. 53251/13, § 77). Тази намеса е била предвидена в закона и е била предприета в интерес на жалбоподателя.

70-73. Страни в производството са били органите за социално подпомагане и двамата настойници. Жалбоподателят е бил изключен само поради факта, че е бил поставен под запрещение, без да се вземе предвид действителното му състояние или способността му да разбере въпроса и да изрази предпочитанията си. В това отношение делото се различава от делото *A. M.V. v. Finland* (цитирано по-горе, §§ 85-86), където жалбоподателят е бил изслушан от съда и желанията му относно избора на местоживееене са били взети предвид заедно с експертни доказателства и свидетелски показания. Съдът не е убеден и че жалбоподателят е можел да обжалва това решение, не на последно място и защото то никога не му е било връчвано. Освен това по закон явно единствената хипотеза, в която лице поставен под запрещение е можело да

се обърне към съд е било при искане за отмяна на запрещението.

74-76. Така процесът на вземане на решение за смяна на настойника не е бил проведен по начин, който да гарантира, че текущото здравословно състояние на жалбоподателя е било надлежно оценено и че всички мнения и интереси са били надлежно взети предвид, т.е. производството не е било придружена от гаранции, които са били съизмерими с тежестта на намесата и сериозността на

засегнатите интереси (вж. също, *mutatis mutandis* и в контекста на чл. 6, § 1, *Stanev v. Bulgaria* [GC], no. 36760/06, § 241). Поради изложеното Съдът счита, че не е доказано, че решението за смяна на законния настойник се основава на релевантни и достатъчни причини и следователно не е било пропорционално на преследваната законна цел. Съответно е налице нарушение на чл. 8.

7. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕЩТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ

Жалбоподателите са били осъдени за хулиганство и им е била наложена административна глоба за това, че са боядисали в розово и синьо скулптурата пред централата на БСП в София, а на постаментата са изписали „Кой? БКП-Позор! Кой“. Съдът приема, че е нарушено правото им на свобода на изразяване, тъй като действията им не са причинили непоправими щети, деянието им не може да бъде квалифицирано като вулгарно или безпричинно обидно, а контекстът ясно подсказва, че намерението им е било да се изрази неодобрение към политическата партия. В допълнение не би могло да се каже, че деянието е изразявало презрение към дълбоко вкоренените социални ценности.

Решение по делото [Genov and Sarbinska v. Bulgaria \(no. 52358/15\)](#)

Констатацията на националните съдилища, че жалбоподателят е нарушил правото на В.Х. на зачитане на репутацията му, като в продължение на осем месеца е отказвал да деиндексира статия, свързана с личния живот и наказателно производство срещу В.Х., представлява оправдано ограничение на свободата му на изразяване – още повече, че на

жалбоподателя не е било наложено изискване да изтрие статията от интернет.

Решение по делото [Biancardi v. Italy \(no. 77419/16\)](#)

Фактите: Жалбоподателят, главен редактор на онлайн вестник, публикувал статия относно сбиване в един ресторант, което завършило с наръгване с нож. Заглавието на статията било „Сбиване в ресторант – полицията затваря ресторантите В и З“ (собственост на участниците в сбиването). В статията се посочвали имената на участниците, на техни близки и предполагаем мотив за скандала и фактът, че е образувано наказателно производство. Единият от участниците, В.Х., и ресторантът му поискали от жалбоподателя да деиндексира статията от онлайн пространството, като в последствие бил сезиран и районният съд. Първоначално жалбоподателят отказал, но осем месеца по-късно, в опит да приключи заведеното гражданско дело срещу него, деиндексирал съдържанието на статията. Съдилищата обаче приели, че жалбоподателят носи отговорност за това, че въпреки официалното искане на ищците не е деиндексирал статията за прекалено дълъг период от време, като по този начин е позволил на всеки да получи достъп до информация, свързана с въпросното наказателно производство, като просто въведе в търсачката имената на ресторанта или на обвиняемия. Жалбоподателят бил осъден да заплати по 5 000 EUR на всеки от

ищите като обезщетение за нарушеното им право на зачитане на репутацията им.

Решението:

30-35. Жалбоподателят посочва, че към момента на постановяването на решението на Върховния съд по делото срещу него, наказателният процес срещу В. Х. бил все още висящ и следователно времето, през което информацията била публикувана в интернет, не би могло да се възприеме като прекомерно. Следователно за В. Х. не било възникнало изобщо правото „да бъде забравен“. Съдилищата не били съобразили и националния закон, според който обработката на лични данни за „исторически цели“ може да се извършва след изтичането на срока, предвиден за постигане на различните цели, за които данните първоначално са били събрани и обработени. Бил несправедливо осъден за това, че не изтрил статията, въпреки че само Google Италия могли да сторят това. Посочва също така, че в подобни случаи балансът между репутацията на лицето по чл. 8 от Конвенцията и свободата на изразяване по чл. 10 се гарантирал просто чрез изискването въпросните публикации да съдържат допълнителна информация или разяснения.

36-39. Правителството твърди, че в настоящия случай бил уставен адекватен баланс между правото на жалбоподателя на свободно изразяване и правото на В. Х. и неговия ресторант на личен живот. Намесата в правата на жалбоподателя била предвидана в закона, в който ясно се посочвало, че запаването на личните данни зависело от продължаващото съществуване на целта, която първоначално е оправдала тяхното събиране и съхранение. Онлайн публикацията, описваща събитията, била останала на уеб страницата на вестника за един продължителен период, въпреки че информация за развиващия се наказателен процес липсвала. Всъщност в статията не била предоставена никаква информация за

хода на свързаното с нея наказателно производство, а само били описани фактическите събития. Жалбоподателят бил осъден, затова, че не били деиндексирани от интернет търсачката таговете към статията (което би попречило на всеки да получи достъп до статията, като просто напише името на В.Х. или на неговия ресторант). С други думи, в решенията на италианските съдилища се посочвало, че жалбоподателят е трябвало да деиндексира съдържанието на статията, като по този начин направи вероятно на статията да попаднат само лица, които действително се интересуват от узнаване на фактите по разглеждания въпрос. Жалбоподателят не бил задължен да изтрие самата публикация. Правителството твърди, че задължението за деиндексиране на материали може да бъде наложено не само на доставчиците на интернет търсачки, но и на администраторите на вестникарски или журналистически бази данни, достъпни чрез интернет.

40-45. Според Reporters Committee for Freedom of the Press целта на правото „да бъдеш забравен“, признато от Съда на ЕС в решението по делото Google Spain SL and Google Inc. (Case C-131/12) и установено в Регламент (ЕС) 2016/679 относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните) е да предостави на потребителите възможността да искат търсачката да заличи от списъка с резултатите и да деиндексира резултатите от търсенето на името на лице. Според Специалния докладчик на ООН за насърчаване и защита на правото на свобода на мнение и изразяване и Специалния докладчик за свободата на изразяване към Интер-Американската комисия за човешките права има значителна разлика между заличаването от списъка с резултатите и цялостното изтриване на съдържание. Заключение, че правото „да

бъдеш забравен“ обхваща правото да изискваш изтриване на конкретна новина (в сравнение само със заличаването ѝ) почти със сигурност би довело да налагането на всеобхватна цензура. Според Media Lawyers Association изтриването на достоверна информация от бази с данни е в противоречие с правата и ценностите, утвърдени от чл. 10 и представлява налагането на медийна цензура – възможно само по изключение и оправдано единствено, когато е необходимо. Според Media Legal Defence статии, публикувани от журналисти или правителства, не би следвало да бъдат заличавани от списъка с резултатите. По отношение на баланс между правата по чл. 8 и чл. 10 от значение било дали страната е претърпяла вреди, колко скорошна е публикуваната информация и дали е от обществен интерес. Лицата трябвало да имат възможността да ограничават информация за себе си, само когато тя е лична или клеветническа или когато публикуването не било оправдано за други цели.

46-51. Съдът и друг път е разглеждал дела по чл. 10, свързани с интернет публикации, съдържащи обиди или клевета. По отношение на чл. 8 са разглеждани дела, в които съдилищата са отказвали да премахнат лична информация от интернет архиви (вж. *Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland*, no. 33846/07, § 65) или да задължат медиите да анонимизират онлайн архивирани материали, свързани с престъпление (вж. *M.L. and W.W. v. Germany*, nos. 60798/10 and 65599/10, § 116). Настоящият случай се различава от тях, като въпросът не се корени в съдържанието на интернет публикацията, нито в начина на публикуването ѝ, а в това, че жалбоподателят не е деиндексирал информацията за случилото, касаеща В. Х. и неговия ресторант, както и в решението му да запази статията лесно достъпна, въпреки че В.Х. е поискал статията да бъде премахната от интернет. Проблемът е в

продължителността и лесния достъп до съответните данни, а не в самото им съхранение в интернет. Твърдението на жалбоподателя, че не би могъл да бъде държан отговорен за деиндексирането на статията, тъй като това би могло да бъде извършено само от съответния доставчик на интернет търсачка се опровергава от факта, че в крайна сметка е деиндексирал оспорваната статия. Всъщност „деиндексирането“ е техника, използвана от собствениците на уебсайтове, за да укажат на доставчици на търсачки да не позволяват съдържанието на статията да се появява в резултатите от търсенето. Следователно установяването на отговорността на жалбоподателя е било следствие от липсата на деиндексиране от интернет търсачката на таговете към статията, публикувана от жалбоподателя и задължение за деиндексиране може да бъде наложено и на администраторите на онлайн вестници и онлайн журналистически бази данни.

53-56. По смисъла на различни актове на правото на ЕС и на международното право термините „заличаване“ („de-listing“), „деиндексиране“ („de-indexing“) и „премахване от резултатите при търсене“ („de-referencing“) се използват, за да означат дейността на търсачка по премахването, по инициатива на нейните оператори, на резултатите от списъка с показаните резултати (при търсене по името на лице) на интернет страници, публикувани от трети страни, които съдържат информация, свързана с това лице. В настоящия случай искане за ограничаването на достъпа било отправено до жалбоподателя – редактор, журналист и собственик на онлайн вестник, а не до интернет търсачка.

57-60. Страните не спорят, че е налице намеса в правата на жалбоподателя, която е била предвидена в закона и е преследвала легитимна цел – защитата на „репутацията или правата на другите“. Що се отнася до въпроса дали посочената намеса е била

„необходима в едно демократично общество“, Съдът обръща внимание на спецификата и обхвата на разглежданото дело: отговорността на жалбоподателя е била ангажирана не за това, че не е премахнал статията, а за това, че не я е деиндексирал (като по този начин е допуснал възможността – за период, чиято продължителност е била сметана за прекомерна – да се въведат в търсачката имената на ресторанта или на В. Х., за да се получи достъп до информация, свързана с наказателното производство, в което е участвал В. Х.). Съществува ясно разграничение между изискването за деиндексиране на статия и това за пълното ѝ изтриване според становищата на третите страни. В конкретния случай жалбоподателят е осъден единствено, защото не е изпълнил първото изискване – т.е. пред националните съдилища не е било обсъждано изискването за окончателно премахване на статията.

61-64. Критерии в контекста на балансирането на свободата на изразяване с правото на репутация са изведени по делото *Axel Springer AG v. Germany* ([GC], по. 39954/08, §§ 89-95) както следва: i) принос към дебат от общ интерес; ii) колко известно е било съответното лице и какъв е бил предметът на въпросния материал; iii) поведението на съответното лице спрямо медиите; iv) начинът на получаване на въпросната информация и нейната достоверност; v) съдържанието, формата и последиците от въпросната публикация и vi) тежестта на наложената на жалбоподателя санкция. Между *Axel Springer AG* и настоящия случай обаче има фактически различия. Първият случай касае публикуването на материали, които отразявали ареста и осъждането на известен телевизионен актьор, докато сегашният случай касае поддържането на онлайн статия в интернет пространството, отразяваща наказателно дело срещу обикновени граждани. В настоящия случай

са налице две основни характеристики: едната е периодът, през който онлайн статията е останала в интернет и отражението ѝ върху правото на въпросното лице на зачитане на репутацията му; втората характеристика е свързана с естеството на въпросния субект на данни – т.е. частно лице, което не действа в публичен контекст като политическа или обществена фигура. Поради това стриктното прилагане на изведените критерии в практиката на Съда би било неподходящо. В този случай следва да се обърне специално внимание на i) продължителността на периода, през който статията е била съхранявана онлайн – особено с оглед на целите, за които първоначално са били обработвани данните на В.Х.; ii) чувствителността на въпросните данни и iii) тежестта на наложената на жалбоподателя санкция.

64-71. По отношение на първата точка решението на Върховния съд по делото срещу жалбоподателя е било постановено докато наказателното производство срещу В. Х и роднините му е било висящо. Информацията, която била публикувана първоначално, не била обновявана и в продължение на осем месеца била достъпна онлайн. В тази връзка приложимото вътрешно право, разглеждано в светлината на международните правни инструменти подкрепя идеята, че значимостта на правото на жалбоподателя да разпространява информация е намаляла с течение на времето в сравнение с правото на В.Х. на зачитане на репутацията му (в тази връзка сравни *Éditions Plon v. France*, по. 58148/00, §§ 53-57, където с течение на времето общественият интерес от обсъждане на периодът, в който президентът Митеран е бил на власт, все повече е надделявал над всякакви права по отношение на медицинската тайна; в това дело Съдът счита по-специално, че във всеки случай задължението за запазване на медицинска тайна вече е било нарушено). По отношение на чувствителността на въпросните данни

Съдът смята, че обстоятелствата, при които се публикува информация, свързана с чувствителни данни, представляват фактор, който трябва да се вземе предвид при балансирането на правото на разпространение на информация и правото на субекта на данни на зачитане на личния му живот. Що се отнася до тежестта на наложената санкция на жалбоподателя, той

е бил осъден по гражданско-правен, а не наказателно-правен ред. Съдът счита, че размерът на присъденото обезщетение за неимуществени вреди (5 000 евро на всеки ищец) не могат да се считат за прекомерни, като се имат предвид обстоятелствата по делото. Следователно не е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията.

8. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА

Продължаващата 26 години реституционна процедура представлява нарушение на правата на жалбоподателите по чл. 1 от Протокол 1. „Легитимното очакване“ да им бъде възстановен имота е възникнало през 1994 г., когато поземлената комисия е признала правата на наследодателя им.

Решение по делото [Lazarov and Others v. Bulgaria \(no. 27565/14\)](#)

Фактът, че жалбоподателката е извършила подобрения в незаконно построена къща, закупена от нея и липсата на реакция от страна на властите за определен период от време не е основание да се счита, че е нямало да започне производство по събаряне на къщата и не е достатъчно, за да доведе до заключението, че имущественият

интерес на жалбоподателката е бил достатъчно установен и значителен, за да се равнява на „притежание“ по смисъла чл. 1 от Протокол № 1.

Решение по делото [Ahmadova v. Azerbaijan \(no. 9437/12\)](#)

Виж по-горе раздел [„Право на зачитане на личния и семеен живот“](#)

Същественото намаление на размера на полученото обезщетение за неимуществени вреди, вследствие на осъждане на ищеца за разноски, засяга правото собственост, дори когато производството е между частни лица.

Решение по делото [Čolić v. Croatia \(No. 49083/18\)](#)

Виж по-горе раздел [„Право на справедлив съдебен процес“](#)

9. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ

Отказът на националните власти да помогнат на жалбоподателката да се събере с дъщерите си, отвлечени незаконно от бащата на починалия ѝ съпруг представлява дискриминация, основана на пола.

Решение по делото [Tapayeva and Others v. Russia \(no. 24757/18\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са майка и нейните 4 малолетни дъщери, които живеят в Чеченската република. През 2015 г. починал съпругът на г-жа Тапайева, която продължила да отглежда дъщерите си самостоятелно в дома на нейните родители. През април 2016 г. дядото по бащина линия отвякъл четирите деца и от този момент майката почти не ги виждала.

На 29 юни 2016 г. завела дело срещу дядото за определяне на местоживеенето на децата при нея. В отговор дядото на децата поискал местоживеенето им да бъде определено при него. В същия ден съдът постановил решение, съгласно което децата следвало да живеят с майка си и дядо си по бащина линия, в дома на дядото. Майката обжалвала с твърдение, че решението било практически неизпълняемо, тъй като тя не живеела заедно с родителите на починалия си съпруг, както и че не би могла да живее с тях. На 15 септември 2016 г. Върховният съд на Чеченската република отменил решението и постановил друго, съгласно което местоживеенето на децата било определено в дома на тяхната майка.

На 28 октомври 2016 г. майката се обърнала към съдебен изпълнител за привеждане на

съдебното решение в изпълнение. На 3 ноември 2016 г. съдебният изпълнител отказал да образува изпълнително дело, защото в диспозитива на съдебното решение не се предвиждали никакви задължения за действия или бездействия на дядото. По жалба на майката главният съдебен изпълнител на Чеченската република отменил решението на районния съдебен изпълнител. Изпълнителното дело било образувано на 24 ноември 2016 г., на два пъти прекратявано и възобновявано и окончателно прекратено на 4 април 2017 г. поради отказ на децата да тръгнат с майката. По искане на прокуратурата били наложени дисциплинарни наказания на съдебния изпълнител, водещ изпълнителното производство.

През октомври 2018 г. майката отново направила опит да заведе изпълнително дело и неуспешно обжалвала отказа на съдебния изпълнител да образува такава.

Междувременно тя завела гражданско дело срещу дядото за предаване на децата, мотивирайки се с липсата на изричен диспозитив в първото решение в този смисъл. Първоинстанционният съд уважил молбата ѝ, а Върховният съд потвърдил решението. Дядото подал касационна жалба до Президиума на Върховния съд с мотиви, че желае внучките му да израснат в неговото семейството, което е религиозно, докато майката на децата не била религиозна и нямала да възпитава правилно децата. Върховният съд на Чеченската република отменил предходните решения и върнал делото за ново разглеждане на първоинстанционния съд. Първоинстан-

ционният съд с ново решение постановил, че децата следва да живеят в семейството на техния дядо. Майката обжалвала решението, но безуспешно.

Решението:

По оплакването за нарушение на чл. 8 от Конвенцията

Първата жалбоподателка се оплаква от това, че националните власти не са ѝ помогнали да се събере със своите дъщери и по този начин са нарушили правото им на зачитане на семейния им живот.

По допустимостта на жалбата

65-66. Правителство възразява, че жалбоподателката не е изчерпила вътрешните правни средства за защита, тъй като не е изчерпала изцяло касационната процедура във второто съдебно производство. Жалбоподателката възразява и подчертава, че продължава с опитите за изпълнение на решението от 15 септември 2016 г., съгласно което местоживеенето на дъщерите ѝ е определено при нея, а това решение подлежи на изпълнение.

69-72. В преценката си по допустимостта Съдът подчертава, че правилото за изчерпване на вътрешноправните средства за защита не е абсолютно и не следва да се прилага строго формално, а трябва да се преценява във всеки конкретен случай. Конкретното правно средство за защита трябва да е налично не само на теория, но трябва да е практически ефективно, т.е. чрез използването му да съществуват разумни изгледи да се поправи едно спорно състояние (вж. *Vučković and Others*, (preliminary objection) [GC], nos. 17153/11 and 29 others § 74). Съдът отбелязва, че второто производство, инициирано от първата жалбоподателка, е имало за цел единствено да поправи диспозитива на окончателното съдебно решение от 15 септември 2016 г., съгласно

което местоживеенето на децата е определено при нея, за да се приведе решението в изпълнение, тъй като съдебният изпълнител отказвал да предприеме принудителни действия. Съдът намира, че второто производство не представлява вътрешноправно средство за защита, което жалбоподателката задължително трябва да изчерпи по смисъла на чл. 35 ,§ 1, поради което приема жалбата за допустима.

По същество на жалбата

77-79. Съдът отбелязва, че в настоящия случай трябва да се направи преценка дали националните власти са предприели всички възможни мерки за събирането на жалбоподателите, както и дали предприетите мерки отговарят на спешността, която изисква конкретният случай. Не успявайки да вземе децата си от техния дядо, жалбоподателката е потърсила принудително изпълнение на съдебното решение, с което местоживеенето на децата е определено при нея. Съдът подчертава, че изпълнителното производство е образувано почти месец след молбата за образуването му, а в следващите 5 месеца съдебният изпълнител прекратява производството на два пъти без да се обърне към съда с молба за тълкуване на съдебния акт. В този период няма данни да са предприети каквито и да било изпълнителни мерки.

80-81. Междувременно, жалбоподателката е сезирала националния съд с изрично искане дядото да бъде осъден да ѝ предаде четирите ѝ дъщери. Молбата ѝ е уважена на две инстанции, а в решението си от 5 юни 2017 г. Върховният съд отбелязва, че съдебният изпълнител практически е изоставил изпълнението на съдебното решение. Съдът посочва, че в резултат на това решение било образувано ново изпълнително производство като в следващите 4 месеца предприетите мерки се изразяват в изпращането на няколко призовки до дядото, три посещения на адреса му и няма

данни да са предприети каквито и да било принудителни мерки спрямо него.

82-84. След отмяната на решението от 5 юни 2017 г., националният съд е поставил ново решение, съгласно което децата следвало да живеят при дядо си по бащина линия. В това отношение Съдът критично отбелязва, че решението е взето при пълно пренебрегване на вътрешното право, гарантиращо, че родителите имат предимство пред всяко друго лице при отглеждането и възпитанието на децата си, както и че могат да поискат връщане на децата си от всяко лице, което ги задържа без правно основание. Освен това подчертава, че решението е взето без националният съд да се позовава на нови обстоятелства свързани с риск децата да бъдат отглеждани от единствения си жив родител, без да вземат предвид, че дядото незаконно задържа децата, считано от април 2016 г., че възпрепятства контактите на първата жалбоподателка с децата, както и явното бездействие и нежелание на националните органи да изпълнят предходните съдебни решения в полза на първата жалбоподателка. Съдът заключава, че руските власти не са предприели незабавно всички мерки, които разумно е можело да се очакват от тях, за да помогнат на жалбоподателите да се съберат отново и по този начин са нарушили правото им на зачитане на семейния им живот.

По оплакването за нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията

Първата жалбоподателка се оплаква, че отказът на националните власти да ѝ помогнат да се събере с дъщерите си представлява дискриминация, основана на пола.

По допустимостта на жалбата

91-92. Съдът припомня, че чл. 14 няма самостоятелно съществуване и се прилага само и единствено във връзка с нарушение

на някое от другите гарантирани от Конвенцията права. Съдът посочва, че между страните няма спор, че настоящият случай попада в обхвата на чл. 8. На следващо място, доколкото Съдът вече е установил, че държавата е нарушила правото на семеен живот на петимата жалбоподатели, гарантирано от чл. 8, то следва, че чл. 14 във връзка с чл. 8 е приложим към настоящия случай.

По същество на жалбата

95-106. Жалбоподателката твърди, че решенията и действията на националните органи се основават на битуващите стереотипи в региона на Северна Кавказия, че в най-добър интерес на децата е да живеят с техния баща или съответно в разширеното семейство по бащина линия, отколкото със своята майка. Тя изтъква явно дискриминационни политики и практики в региона и от изявления на високопоставени служители, както и от фактите по настоящото дело. По-специално тя се позовава на загрижеността, изразена от CEDAW, на изявленията на правителството по делото *Elita Magomadova v. Russia*, (no. 77546/14, §§ 48 и 65) и на докладите на Human Rights Watch. Правителството възразява, че няма дискриминация. Третите страни, встъпили в делото, са съобщили за съществуването на системна дискриминация на жените по полов признак в региона на Северен Кавказ, включително в сферата на попечителството над децата.

107-108. Съдът припомня, че за да е налице нарушение на чл. 14, трябва да е налице различно третиране на лица в сходни ситуации. Разликата в третирането би представлявало дискриминация, ако няма обективно и разумно оправдание за тази разлика, т.е. ако не преследва легитимна цел или ако няма разумна връзка между използваните средства и преследваната цел. Дискриминация може да произтича и от конкретно фактическо положение. (вж. *D.H.*

and Others v. the Czech Republic [GC], no. 57325/00, § 175). След като жалбоподателят е доказал, че е налице различно третиране, правителството трябва да обоснове тази разлика. Съдът посочва, че напредъкът в областта на равенството между половете днес е основна цел на държавите членки на Съвета на Европа, и ще трябва да бъдат изтъкнати много сериозни причини, за да може подобна разлика в третирането да се счита за съвместима с Конвенцията. По-специално, позоваването на традиции, общи предположения или преобладаващи социални нагласи в дадена държава не е достатъчно основание за различно третиране въз основа на пола.

113-114. Като има предвид аргументите, изтъкнати от първата жалбоподателка, Съдът отбелязва, че твърдяната разлика в третирането на жените в делата за попечителство в региона на Северен Кавказ не произтича от формулировката на законовите разпоредби, а по-скоро от фактическа политика на държавните служители. Съответно въпросът е дали начинът, по който законодателството е било прилагано на практика, е довел до това, че първата жалбоподателка е била лишена, на основание пол, от правото на семеен живот с децата си след смъртта на техния баща без обективна и разумна обосновка.

116-118. По отношение на настоящия случай, Съдът отбелязва, че съдебното решение, с което родителските права по отношение на децата са предоставени на майката и местоживеенето им е определено при нея, са останали неизпълнени, а продължителното неизпълнение от своя страна е довело до ново съдебно решение, което със задна дата одобрява незаконното поведение на дядото по бащина линия, който отказва да предаде децата на майката, въз основа на твърдението му, че децата традиционно трябва да се отглеждат и възпитават в дома на мъжа в семейството. Съдът заключава, че по този начин властите без никаква основателна причина са узаконили ситуацията, в която майката на децата, в резултат на полови стереотипи и обичайни родови практики в региона, е била лишена от правото си да отглежда и възпитава своите деца. В допълнение Съдът посочва, че и преди е разглеждал дела, образувани от жалбоподатели жени от региона на Северен Кавказ, в които също е установил нарушения на чл. 8 при сходни обстоятелства като тези в настоящия случай (вж. *Elita Magomadova, and Gubasheva and Ferzauli; Zelikha Magomadova v. Russia*, no. 58724/14; *Muruzheva v. Russia*, no. 62526/15 и *Yusupova v. Russia*, no. 66157/14). Следователно е налице нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията.

10. ДРУГИ ПРАВА

Колективното експулсиране на майка и шестте ѝ деца представлява нарушение на чл. 4 от Протокол №4.

Възпрепятстване на връзката с адвокат и поставянето на последния под натиск чрез наказателно преследване, с цел отказ от иницирането на производство пред Съда, представлява нарушение на правото на индивидуална жалба по чл. 34.

Решение по делото [M. H. and others v. Croatia \(Nos. 15670/18 and 43115/18\)](#)

Виж по-горе раздел [„Забрана на нечовешкото и унижително отнасяне“](#)

1/ Член 14 от Директива 2014/41/ЕС относно Европейска заповед за разследване по наказателноправни въпроси във връзка с чл. 24, § 7 от Директивата и чл. 47 от Хартата на основните права трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска правна уредба на издаваща европейска заповед за разследване държава членка, която не предвижда

никакви правни средства за защита срещу издаването на европейска заповед за разследване за претърсване и изземване и за разпит на свидетел чрез видеоконферентна връзка.

2/ Член 6 от Директива 2014/41 във връзка с чл. 47 от Хартата на основните права и чл. 4, § 3 ДЕС трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска компетентният орган на държава членка да издаде европейска заповед за разследване за претърсване и изземване и за разпит на свидетел чрез видеоконферентна връзка, ако правната уредба на тази държава членка не предвижда никакви правни средства за защита срещу издаването на такава европейска заповед за разследване.

Решение на СЕС по [дело C-852/19 Иван Гаванозов II](#) (по преюдициално запитване на Специализиран наказателен съд, България)

11. РЕШЕНИЯ НА СЪДА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Член 3 и чл. 23, § 2 от Директива 2011/95/ЕС относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат по силата на по-благоприятни национални разпоредби държава членка да предостави — като производно право и с цел запазването на целостта на семейството — статут на бежанец на непълнолетното дете на гражданин на трета държава, на когото този статут е признат съгласно въведения с тази директива режим, и в случая, когато това дете е родено на територията на посочената държава членка и чрез другия си родител притежава гражданството на друга трета държава, в която не би било изложено на опасност от преследване, при условие че за това дете не е налице някое от основанията за изключване по чл. 12, § 2 от посочената директива и че поради гражданството си или друг характерен белег на личния си

правен статут то няма право на по-благоприятно третиране във въпросната държава членка, отколкото произтичащото от предоставянето на статут на бежанец. В това отношение е без значение обстоятелството дали за посоченото дете и неговите родители е възможно и разумно приемливо да се установят в другата трета държава.

Решение на СЕС (голям състав) по [дело C-91/20](#)

Унгария не е изпълнила задълженията си

- по чл. 33, § 2 от Директива 2013/32/ЕС относно общите процедури за предоставяне и отнемане на международна закрила, като е позволила да се отхвърли като недопустима молба за международна закрила, с мотива че кандидатът е пристигнал на нейната територия през страна, където не е изложен на преследване или на опасност от тежко посегателство, или в която е гарантирана достатъчна степен на закрила,

- по чл. 8, § 2 и чл. 22, § 1 от Директива 2013/32, както и по чл. 10, § 4 от Директива 2013/33/ЕС

за определяне на стандарти относно приемането на кандидати за международна закрила, като е предвидила във вътрешното си право наказателна отговорност за всяко лице, което в рамките на организационна дейност оказва помощ за подаване или внасяне на молба за убежище на нейна територия, когато може да се докаже по несъмнен начин, че това лице е знаело, че тази молба не може да бъде уважена съгласно това право,

- по чл. 8, § 2, чл. 12, § 1, б. в) и чл. 22, § 1 от Директива 2013/32, както и по чл. 10, § 4 от Директива 2013/33, като е лишила от правото да се приближава до външните ѝ граници всяко лице, заподозряно в извършването на такова престъпление.

Решение на СЕС (голям състав) по дело C-821/19, Европейска комисия срещу Унгария

1/ Член 7 от Директива 2003/88/ЕО относно някои аспекти на организацията на работното време и чл. 31, § 2 от Хартата на основните права трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална разпоредба, съгласно която, ако работникът или работничката предсрочно прекрати едностранно трудовото правоотношение без основателна причина, не се дължи финансово обезщетение за неизползван платен годишен отпуск за текущата последна работна година.

2/ Не е необходимо националният съд да проверява дали за

работника е било невъзможно да използва дните платен отпуск, на които е имал право.

Решение на СЕС по дело C-233/20

Член 2, т. 1 от Директива 2003/88/ЕО на относно някои аспекти на организацията на работното време трябва да се тълкува в смисъл, че период на дежурство в условията на постоянно разположение на повикване на нещатен пожарникар — през който този работник упражнява със съгласието на работодателя си професионална дейност за собствена сметка, но при спешно повикване трябва да се яви в противопожарната служба, където работи, в рамките на максимум до десет минути — не представлява „работно време“ по смисъла на тази разпоредба, ако от цялостната преценка на всички обстоятелства по случая, и по-специално от обхвата и условията на тази възможност за упражняване на друга професионална дейност и от липсата на задължение за участие във всички извършвани от тази противопожарна служба дейности следва, че наложените на работника ограничения през този период не са от естество да засегнат обективно и чувствително неговата възможност свободно да организира през същия този период времето, през което неговите професионални услуги като пожарникар не се изискват.

Решение на СЕС по дело C-214/20

1/ Член 1, § 1, чл. 5 и чл. 20, § 2 от Директива 2011/16/ЕС относно административното сътрудничество в областта на данъчното облагане и за отмяна на Директива 77/799/ЕИО трябва да се тълкуват в смисъл, че дадено искане за информация трябва да се приеме като отнасящо се до информация, която не е явно лишена от предполагаема значимост, когато проверяваните или разследвани лица по смисъла на последната разпоредба не са идентифицирани поименно и индивидуално в искането, но запитващият орган установи въз основа на ясни и достатъчни обяснения, че води разследване срещу ограничена група от лица, което е оправдано с обосновани подозрения за неспазване на конкретно законово задължение.

2/ Член 47 от Хартата на основните права да се тълкува в смисъл, че на лице, което притежава информация:

- на което е наложена административна имуществена санкция за неизпълнение на разпореждане за предоставяне на информация в рамките на обмен между национални данъчни администрации на основание на Директива 2011/16, което разпореждане не подлежи на

самостоятелно обжалване съгласно вътрешното право на запитаната държава членка, и

- което е оспорило инцидентно законосъобразността на това разпореждане в рамките на жалба срещу решението за налагане на санкция поради неспазване на това разпореждане, като по този начин се е запознало с минималната информация, посочена в чл. 20, § 2 от Директива 2011/16, в хода на съдебното производство, образувано по тази жалба,

трябва — след окончателното признаване на законосъобразността на издадените спрямо него решения — да получи възможност да се съобрази с разпореждането за предоставяне на информация в първоначално предвидения за тази цел срок в националното право, без това да води до оставане в сила на санкцията, която е трябвало да понесе, за да упражни правото си на ефективни правни средства за защита. Само ако това лице не изпълни разпореждането в този срок, наложената санкция би станала законно изискуема.

Решение на СЕС по [дело C-437/19](#)

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел./Факс. : 02/980 39 67

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя *София Разбойникова*

Подбор на решенията на ЕСПЧ и СЕС *София Разбойникова*

За изготвянето на броя допринесоха и *Анна Гаврилова-Анчева, Ивелин Ангелов, Пламен Стефанов и Радина Ковачева.*

Е-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.